
Aproximació a l'estudi d'alguns retaules altempordanesos (1620-1650)

Per ÈRIKA SERNA i COBA
JOAN SERRA i PERALS

A R T

AIEE, Figueres, 32(1999), pàg. 265-299

L' estudi que presentem es podria descriure com una microhistòria artística, perquè consisteix en la narració d'un petit conjunt de perícies col·lectives locals a la nostra comarca entre els anys 1620-1650, referides a un mateix producte artístic: la construcció de retaules. Aquest article vol ésser una contribució per a recompondre, peça a peça, una part del mosaic de la memòria col·lectiva, un esforç molt més necessari com més reduïts són els vestigis materials preservats que en constitueixen el suport real. Cadascun dels retaules, i el conjunt, són expressió de la manera com els nostres avantpassats entenien la vida i la fe; ens expliquen el seu esforç, el seu treball, la seva vida com a poble i com a comunitat parroquial.

En una ràpida panoràmica dels fets artístics dels segles XVI i XVII a Catalunya que s'han pogut documentar, crida l'atenció la considerable quantitat de recursos dedicats a la producció d'obres, la moderada ambició de les que s'emprenen i la seva distribució escampada gairebé arreu del país. En aquest sentit, el volum de l'activitat desplegada durant aquests segles manté una perfecta coherència amb les dades sobre altres aspectes de la societat catalana de l'època que les recerques dels historiadors –des de Vicens Vives– confirmen amb escreix les seves conclusions. Les condicions econòmiques favorables, en conjunt, i les variades necessitats d'obres de caràcter “artístic” demanades tant pel creixement demogràfic com pel ressò social de la reforma religiosa i, a partir de 1563, de l'aplicació de directrius del concili de Trento, expliquen la copiosa inversió de recursos que la societat catalana dels segles XVI i XVII dedicà, d'una banda, a completar o remodelar edificis i a construir-ne de nova planta, i de l'altra, a equipar-los amb les obres adients de caràcter pràctic, sumptuari o de representació.⁽¹⁾

1. GARRIGA, Joaquim i BOSCH, Joan, “L'arquitectura i les arts figuratives dels segles XVI-XVII”, a *Història de la Cultura Catalana*. Barcelona, Edicions 62, 1997, vol. II, f. 196-197. Conté aquest magnífic capítol, el treball de síntesi i globalització de l'art durant aquestes dues centúries.

Malauradament, cap dels catorze retaules altempordanesos que aquí documentem com a magnífiques peces que foren de l'art rural català, moblen les esglésies a què foren destinats, ja que no han arribat als nostres dies; tampoc tenen constància al Museu d'Art de Girona.

ELS TALLERS

Les feines d'escultura i de pintura foren monopoli de forasters durant gairebé tot el segle XVI: són ells els qui obtingueren la gran majoria dels encàrrecs i els millors, però al pas del segle XVII apareixen tallers autòctons que acrediten ja una certa continuïtat. Les tres dècades d'aquest segle analitzades a l'Alt Empordà (1620-1650) ens aporta una llista d'artistes locals –Bernat Saüch de Figueres, Quirze Darder de Peralada–, o d'altres comarques veïnes –com l'escultor gironí Joan Boris–, i el cas de la família Payrachs que, encara que procedents del Vallès Oriental, s'assentaren definitivament a Figueres, on instal·laren el seu taller.⁽²⁾

Gaspar i Miquel Payrachs

La pintura autòctona altempordanesa d'aquest període està dominada pels artistes de cognom Payrachs, procedents del bisbat de Barcelona. Trobem Gaspar Payrachs citat per primera vegada l'any 1601 quan assumí el compromís de pintar i daurar el retaule major de Santa Eulàlia de l'església parroquial de Garriguella. Una procura testamentària del 1603⁽³⁾ ens informa que és casat amb Elionor Masó, filla de Joan Masó, d'ofici pagès de la parròquia de Sant Antoni de Vilamajor de la diòcesi de Barcelona, en aquell moment difunt, i germana de Narcís i Elisabet –aquesta casada amb Joan Calsada, paraire de la vila de Sabadell. No sabem amb exactitud quan i on va néixer el pintor i fabricant de retaules Gaspar Payrachs, encara que suposem que fou en algun poble o vila del Vallès Oriental. Va tenir almenys dos fills: Miquel, que continuà l'ofici del pare, i Anna Maria.

Anna Maria Payrachs va contraure matrimoni el 21 de maig de 1616 amb l'escultor Baltasar Enric, que suposem que era membre de la coneguda família gironina d'escultors.⁽⁴⁾ Tingueren un fill, Felip, que l'any 1638, essent ja vídua, envià a Perpinyà a fer d'aprenent amb l'escultor Onofre Salla per un període de cinc anys.⁽⁵⁾ Bernat Saüch fou el seu segon marit, ja que l'any 1636

2. Consultada la tesi de tercer cicle d'Ivette Carbonell-Lamothe: "*Les retables sculptés du diocèse d'Elne 1643-1697*". Universitat de Toulouse, 1971, de la qual disposen d'una còpia als Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals de Perpinyà, no hi figura cap constructor de retaules que haguem trobat actiu a l'altra banda de la frontera francesa.

Cal recordar aquí que dintre del gremi dels fusters hi eren inclosos els escultors i els fabricants de retaules i no fou fins l'agost de l'any 1679 en què els escultors sol·licitaren el privilegi de crear la confraria dels Sants Màrtirs escultors, separada del gremi dels fusters, sol·licitud que els fou aprovada poc després.

3. Arxiu Històric de Girona = AHG- Notaria de Figueres, protocol del notari Miquel Gaspar Casamitjana, núm. 191, f. 143r-143v. Figueres, 10 de maig de 1603.

4. L'escriptura notarial dels capítols matrimonials s'ha perdut, però sabem la data per l'assentament que féu el notari en el llibre de comptes (AHG- Notaria de Figueres, llibre de comptes del notari Joan Saguer dels anys 1615-1631, núm. 312, f. 73r.). L'Anna M. Payrachs aportà un dot esponsalici de 300 lliures barceloneses.

5. AHG, Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas, núm. 278, f. 437r-437v. Figueres, 19 de juny de 1638.

apareix com a tal en una època que signaren amb Gaspar Payrachs mitjançant la qual reconeixia rebre el pagament d'una part del dot, diners que acabava de cobrar per haver pintat el retaule de Sant Joan de la capella de Sant Baldiri de Santa Creu de Mata.⁽⁶⁾

Miquel Payrachs es casà l'any 1627 amb Mariàngela, filla del notari figuerenc Miquel Gaspar i Casamitjana, llavors difunt, i Anna, fet que coneixem, no pas pels capítols matrimonials que signaren, ja que no els hem trobat, sinó per l'aportació de 300 lliures barceloneses que li donaren a la filla com a dot esponsalici.⁽⁷⁾ Vivien al carrer de la Presó de Figueres, ja que l'any 1640 arrendaren la casa del costat al paraire Antoni Isern i el document notarial ens informa de les afrontacions.⁽⁸⁾ L'any 1649 vengué una peça de terra a Bernat Pujol, sastre de Figueres, situada als Cendrassos per 100 lliures.⁽⁹⁾ Professionalment seguí l'ofici patern, i així el trobem l'any 1628 per primera vegada treballant plegats en el retaule del Roser per a la capella del mateix nom instaurada a l'església parroquial de Santa Maria d'Agullana –si més no, els dos signaren la capitulació notarial per a aquest encàrrec–. Com a artistes instal·laren el seu obrador a la ciutat de Figueres des d'on efectuaren treballs per a tota la zona del bisbat. El fet que no apareguin als estudis sobre l'art català del segle XVII, no vol pas dir que la seva producció fos menys interessant, sinó que la seva obra s'ha perdut i que hom no havia escorcollat minuciosament els arxius notarians. Fins avui coneixem les següents obres fetes per Gaspar i Miquel Payrachs entre els anys 1621-1650, ja que les realitzades només pel pare durant les dues primeres dècades del segle XVII les analitzarem en un pròxim article:

- El retaule major de Sant Cebrià de l'església parroquial de Vilafant, l'any 1621.

- El retaule de Santa Caterina del Far d'Empordà, l'any 1621.

- Els retaules del Roser i de Sant Benet de Sant Pere de Rodes, l'any 1621.

- El retaule de Sant Nicolau de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana, l'any 1626.

- El retaule del Roser de l'església de Santa Maria d'Agullana, l'any 1628.

- El retaule de Sant Isidre de la parroquial de Capmany, l'any 1628.⁽¹⁰⁾

- El retaule major de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà, l'any 1636.

- El retaule de Sant Joan de la capella de Sant Baldiri de Taballera del Port de la Selva, l'any 1636.⁽¹¹⁾

6. AHG, Notaria de Figueres, manual del notari Narcís Bassedas, núm. 276, f. 759v-760r. Figueres, 1 d'octubre de 1636.

7. AHG, Notaria de Figueres, manual del notari Salvador Prats, núm. 149, f. 3r-3v. Figueres, 16 de gener de 1627.

8. AHG, Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas, núm. 280, f. 365r-365v. Figueres, 25 de juliol de 1640.

9. AHG, Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 349, f. 146v-147r. Figueres, 22 de març de 1649.

10. AHG, Notaria de Figueres, llibre de comptes del notari Narcís Bassedas dels anys 1608-1633, núm. 891, f. 213v. Hi figura una capitulació per part de Miquel Payrachs i poc després l'assentament al mateix llibre d'una època datada el 24 d'agost de 1630.

11. AHG, Notaria de Figueres, manual del notari Narcís Bassedas, núm. 276, f. 529r-529v. Es tracta d'un debitori, datat el 17 de juny del 1636, del prevere Abdó Corona on reconeix deure trenta lliures barceloneses a Gaspar Payrachs "*per lo daurar y pintar lo retaula de Sant Juan*".

- El retaule de Sant Isidre de l'església de Vila-sacra, l'any 1638.
- El retaule de Nostra Senyora de Santa Maria de l'Om de Masarac, l'any 1643.
- El retaule de Santa Llúcia i Santa Úrsula de l'església de Sant Pere de Figueres, l'any 1644.
- El retaule del Santíssim Nom de Jesús de l'església de Sant Pere de Figueres, l'any 1648.
- El retaule de Sant Isidre de l'església de Sant Martí d'Empúries, l'any 1650.

Aquesta família d'artistes pintors i constructors de retaules instal·lats a la nostra comarca i actius durant prop de mig segle (Gaspar Payrachs des de l'any 1601 fins al 1638, i el seu fill Miquel des del 1628 fins al 1650 segons tenim documentat), no aportaren cap més artista, amb l'excepció del nét Felip Enric, del qual sabem que els cònsols i el consell de la vila de Figueres li encarregaren l'elaboració del retaule major de l'església de Sant Pere cap a l'any 1614. Es troben descendents de la família Payrachs a la capital altempordanesa fins al principi del segle passat,⁽¹²⁾ encara que Miquel Payrachs marxà a Girona on morí poc abans del 1669.

Joan Boris

Apareix intitulat com a "scultor" de la ciutat de Girona, concretament l'any 1644 quan signa un contracte notarial amb el batlle i els cònsols de la universitat de Masarac, mitjançant el qual es compromet a fabricar, esculpir, pintar i daurar un retaule amb les imatges de Sant Miquel, Nostra Senyora i Sant Isidre per a l'església de Santa Maria de l'Om pel preu de 105 lliures barceloneses.

L'any 1665 assumí, davant el notari Francesc Gayolà de Figueres, la construcció d'un retaule sota la invocació de Sant Joan, Santa Llúcia i Sant Marcia per a l'església parroquial de Sant Pere de Figueres per 57 lliures barceloneses; en aquesta ocasió apareix intitulat com a arquitecte.⁽¹³⁾ L'any 1667, va contraure el compromís de fabricar el retaule de Sant Isidre per a la confraria del mateix nom de l'església parroquial de Llagostera, encara que morí abans que s'acabés l'any 1675. L'última notícia documentada de Joan Boris és una època signada amb els confreres de Llagostera l'any 1669.

Sabem que dos dels seus fills, Rafel i Josep, seguien l'ofici patern i que, com el seu pare, residien a Girona, des d'on treballaven.⁽¹⁴⁾

12. A tall d'exemple, hem localitzat una època de dot d'Ignàsia Payrachs i Sans, vídua de Miquel Payrachs –hisendat de Figueres– l'any 1821 (AHCF, Notaria de Figueres, protocol del notari Anton Verdalet, núm. 96, f. 59r-59v).

13. AHG, Notaria de Figueres, manual del notari Francesc de Gayolà, núm. 480, f. 321v-322v. Figueres, 28 de juny de 1665. Publicat per Èrika Serna i Cobià i Joan Serra i Peral, "Retaules i retaulers de l'Alt Empordà (1650-1700)" a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Figueres, XXX (1997), pàg. 297-333.

14. PUJOL, Josep M.T. i PUIG I TÀRRECH, Roser, "Escultors i dauradors a Llagostera (ss. XVII-XVII)" a *Quaderns de la Selva*. Santa Coloma de Farners, IV (1991), pàg. 53-63.

Bernat Saüch

Fou un pintor de Figueres que l'any 1638 cobrà dels obrers de l'església de Sant Vicenç de Llançà 300 lliures barceloneses "*per lo compliment del preu de dorar y pintar y posar a punt ab tot effecta*" el retaule de Sant Pere i Sant Isidre de l'església parroquial de Sant Vicenç de Llançà. Apareix llavors citat com habitant d'aquesta vila, i suposem que els contractants li oferiren allotjament durant el temps que durà aquest encàrrec, ja que no era fill de Llançà ni hi tenia fixada la seva residència. Malgrat les nombroses consultes efectuades a l'Arxiu Històric de Girona, no hem localitzat la capitulació notarial d'aquest contracte, i, malauradament, l'hem de donar per perdut, ja que la pèrdua de volums del notari figuerenc Narcís Bassedas –on se signà– és considerable. Dins d'un llibre de comptes del mateix notari, hi figura un assentament que diu: "*La obra de la Isglésia de Rabós a 2 juny 1643 ha pagat a Bernat Sahuc pintor*", de manera que deduïm fàcilment que va fer un retaule per a l'església de Sant Julià d'aquest poble, sense informar de res més.⁽¹⁵⁾ Ja hem dit en parlar del pintor Gaspar Payrachs que la seva filla Anna s'hi casà l'any 1636, en segones núpcies.⁽¹⁶⁾

Podria tenir relació familiar amb Pere Saüch que apareix al diccionari Ràfols Casamada com a mestre d'obres del segle XVII-XVIII, que l'any 1703 realitzà reformes i ampliacions a l'església parroquial de Sant Martí d'Aiguafreda, o podria ser simplement una coincidència de cognoms.⁽¹⁷⁾

Quirze Darder

Aquest escultor i fuster de Peralada l'any 1628 es va comprometre, amb els pabordes i baciners de la confraria de Santa Llúcia instituïda a l'església parroquial de Sant Pere de Figueres, a fer una cadira per poder portar la imatge d'aquesta santa a canvi de rebre 15 lliures barceloneses.

L'any 1637 acceptà l'encàrrec, amb els administradors del bací, a fer i fabricar un retaule de Sant Isidre per a la capella d'aquest sant instaurada a l'església de Sant Esteve de Vila-sacra per l'import de 32 lliures barceloneses.

J.F. Ràfols cita en el seu diccionari d'artistes de Catalunya un mestre fuster escultor del segle XVII de Barcelona nomenat Josep Darder, que l'any 1650 era un dels jurats del Consell de Cent.⁽¹⁸⁾ També hi apareix Salvi Darder

15. AHG, Notaria de Figueres, llibre de comptes del notari Narcís Bassedas dels anys 1642-1644, núm. 285, f. 70v.

16. Els capítols matrimonials foren signats l'1 de setembre de 1636 on s'estipulà que l'Anna M. Payrachs Payrachs aportaria 130 lliures barceloneses, a més de tots els vestits i joies de la seva mare, que en cas de morir sense descendència, la meitat de la qual, Bernat Saüch hauria de tornar. També s'acordà que Gaspar Payrachs, llavors vidu, passaria a viure amb la nova parella i que treballaria conjuntament amb el seu gendre. (AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Narcís Bassedas, núm. 276, f. 681v-685r).

17. RÀFOLS, J.F., "*Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*", Barcelona: Ed. Millà, 1953, vol. III, pàg. 44.

18. RÀFOLS, J.F., "*Diccionario biográfico...*", vol. I, pàg. 317.

com a mestre fuster escultor del segle XVII que hi participà en la construcció de l'altar major de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona.⁽¹⁹⁾ Ignorem si tenien relació familiar amb l'artista empordanès.

LA CONTRACTACIÓ

La consideració social de les arts era equivalent a la de qualsevol altre treball manual, com també ho eren la compensació econòmica i els estàndards de qualitat exigibles. La paga s'establia en funció dels materials utilitzats més el temps dedicat a l'elaboració de la manufactura, i no pas en funció de valors innovadors o la recerca d'efectes nous, la creativitat o la inventiva. La forta competitivitat i la mateixa duresa de les condicions laborals al Principat, que se solien resoldre amb contractes de terminis ajustats i preus baixos, propiciaven l'obra "industrialitzada", el treball expeditiu i mecànic, amb repetició constant dels recursos expressius. Les normes i els procediments corporatius garantien al client uns estàndards tècnics de mínima correcció en el producte acabat amb un cost baix i tècnicament "correctes". En canvi, el treball creatiu i d'alta qualitat, que comportava esforç d'informació, imaginació, laborioses proves i lentitud d'execució, en el context gremial esdevenia estrany i poc freqüent.

L'activitat de l'arquitecte, de l'escultor o del pintor es considerà, a tots els efectes, un treball menestral, vinculat als gremis, servil: una activitat que no comportava cap especial preparació literària ni científica, sinó només mecànica i manual. Així, perllongà durant temps la idea tradicional que identificava la bellesa amb riquesa, amb l'abundància d'elements i la profusió de detalls i ornaments, amb l'opulència dels materials preciosos utilitzats.

La inclusió de la transcripció de les capitulacions i una àpoca –per manca de la primera– a l'apèndix documental que oferim al final del treball, a més d'un quadre simplificat que inclou tota la documentació transcrita, ens evitarà de repetir els conceptes que hi són detallats.⁽²⁰⁾ No obstant això, centrarem l'atenció en els continguts que considerem més cabdals.

L'encarregament de retaules, i també altres obres d'art, s'iniciava amb una visita a cal notari, on se signava una escriptura anomenada "capitulació", que recollia detalladament els pactes estipulats entre les parts. Aquest contracte era a "preu fet" i incloïa sempre de manera rigorosa el preu total del retaule, així com els terminis fraccionats de pagament de l'obra –normalment en tres terminis: començament, mig i acabament–, que podien coincidir en alguns casos amb la finalització de determinades parts de l'obra. Aquests terminis de pagament solien anar lligats amb el calendari litúrgic (Pasqua de Resurrecció, Sant Joan, Sant Isidre, Mare de Déu d'Agost, Sant Miquel de

19. RÀFOLS, J.F., "*Diccionario biográfico ...*", vol. I, pàg. 317.

20. La capitulació del retaule de Sant Nicolau de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana ja fou publicat per Pere Roura i Sabà a *El Tap de Suro*. Agullana, XV (1989), pàg. 7.

setembre, Tots Sants, Sant Martí de novembre ...) i el ritme de les feines del camp, en especial a final d'estiu quan la collita s'havia dut a terme.

Aquest cobrament fraccionat obligava l'artista a pagar també a terminis als seus proveïdors o a endeutar-se. En els catorze retaules barrocs altempordanesos que presentem, és cert que la majoria estipularen tres terminis de pagament, però també hi ha els casos dels retaules del Roser i de Sant Benet de monestir benedictí de Sant Pere de Rodes, el de Sant Isidre de Vila-sacra i la dauradura del sagrari i grades de l'altar major de Sant Martí del Far d'Empordà on només s'estipularen dos pagaments, ja que l'import total de l'encàrrec era modest; per contra, l'abonament del preu del retaule de Sant Isidre de l'església d'Empúries s'acordà en quatre terminis i el preu total ascendia a la important xifra de quatre-centes cinquanta lliures barceloneses.

Malgrat una certa febre constructora, els encàrrecs necessitaven temps d'execució, la qual cosa feia que l'artista tingués difícil poder compaginar dues feines importants alhora. Els contractes són taxatius i indiquen un termini que acostuma a ser raonable. El no compliment és penat amb multes, com així recull de manera clara la capitulació de la dauradura de la cornisa del retaule de Sant Cebrià de Vilafant de l'any 1622, ja que el rector i els obrers acordaren abonar al pintor Gaspar Payrachs quaranta lliures barceloneses, però aquestes podien quedar reduïdes a trenta-cinc si l'artista s'endarrerien en l'entrega de l'obra, exceptuat el cas que tingués un impediment per força major. Lògicament, els terminis d'entrega d'obra anaven d'acord amb la magnitud d'aquesta; així el pintor Gaspar Payrachs es comprometé amb els obrers de l'església de Sant Cebrià de Vilafant l'any 1627 a pintar i daurar el retaule major de la parroquial en el termini d'un any, igual que el seu fill Miquel que tingué el mateix temps per fabricar i pintar un retaule dedicat a Santa Llúcia i Santa Úrsula per a la capella de Santa Llúcia de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres (pel qual havia de cobrar 140 lliures barceloneses), mentre que l'escultor de Peralada, Quirze Darder, necessità només dos mesos per lliurar el retaule de Sant Isidre per a l'església parroquial de Sant Esteve de Vila-sacra.

Les "traces" o projectes en pergamí són demostratius d'un treball previ, exponent de la major vàlua artística dels escultors per damunt dels fusters. En el moment de formalitzar la capitulació, eren exposades per l'artista i acceptades per la part contractant com a model que havia de seguir-se. Una traça servia moltes vegades, amb poques o petites variacions, per a diverses obres. La lectura dels contractes dels artistes ens dóna una visió encasellada de la llibertat de creació, on esdevenen fidels transmissors de programes establerts. Dels catorze retaules que presentem, només quatre recullen l'acceptació de la traça o esquema que havia preparat l'escultor o fuster, i és la primera capitulació en què apareix força tardana i ben entrat el segle XVII, concretament en l'escriptura notarial de l'any 1637 entre els administradors del bací de Sant Isidre de Vila-sacra i l'escultor i fuster peraladenc Quirze Darder per a la fabricació del retaule de Sant Isidre de la capella de l'església parroquial de Sant Esteve de dit poble. Posteriorment, l'any 1643 i 1644 en les capitulacions de diferents retaules per a l'església del Priorat de Nostra Senyora de

l'Om de Masarac i l'any 1648 en el contracte de pintura i dauració del retaule de la confraria del Santíssim Nom de Jesús de Figueres.

Un cert desig dels contractants d'emular obres tingudes per modèliques que posseïen altres poblacions veïnes, o almenys la voluntat de no quedar notòriament endarrerits, els portava a fer servir algunes obres com a punts de referència per a posteriors contractacions, especialment si els artistes eren els mateixos; així tenim el cas de la capitulació de la dauradura del sagrari i de les grades de l'altar major de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà de l'any 1636 on s'especifica que aquestes últimes han de ser "*comforme està la grada de Nostra Senyora del Mont*" –santuari dins del terme d'Albanyà–.

L'escriptura notarial de capitulació d'un retaule sempre incloïa per part de l'artista la col·locació o l'assentament de l'obra ja acabada al lloc dins de l'església o capella a què anava destinat i que generalment s'especificava al contracte, ja que en algunes ocasions es demanava que tingués les mides de l'espai a moblar, com és el cas del retaule de Sant Isidre de la parroquial de Sant Esteve de Vila-sacra de l'any 1637. Aquesta tasca havia de ser feta i econòmicament assumida per l'artista, encara que li solia comportar la despesa que representava l'ajut d'un mestre d'obres o fuster. També calia transportar el retaule acabat des de l'obra de l'artista fins a l'edifici per al qual havia estat encarregat, però en aquesta operació, era la part contractant qui anava a recollir-lo amb el compromís de l'artista de col·laborar en el seu desplaçament i, fins i tot, d'assumir els riscos que suposava moure unes peces fràgils de fusta, que si patien qualsevol desperfecte havien de ser arreglades. Les despeses que representaven esmerçar uns dies necessaris per a la col·locació definitiva de l'obra normalment anaven a càrrec dels contractants que abonaven al constructor de retaules tot el que suposava "fer la vida, menjar i beure".

L'abonament de l'import implicava també un examen detallat de l'obra, per tal de comprovar si s'ajustava als capítols signats. Per a aquesta operació, el client demanava la col·laboració de persones expertes, i si la peritació resultava negativa, el pintor havia de repassar l'obra abans d'acabar de cobrar. Normalment, els inspectors eren escollits de manera equitativa entre les dues parts contractants. El nombre de mestres experts podia variar entre un o dos, fet que havia de figurar específicament en el contracte a l'igual que el termini que es comptava per a visurar-lo. Es contemplen en vuit casos l'obligació d'inspecció del total de treballs artístics encarregats. En el cas del retaule de Nostra Senyora del Roser de la capella del mateix nom d'Agullana de l'any 1628, s'arriba fins i tot a demanar que "*acabada que sia tota dita obra y assentada que un mes després (...) de fer venir un pintor idoneo de Barcelona o de Gerona o de Perpinyà qui visure*". Si la inspecció no resultava satisfactòria, l'artista comptava amb un temps, ja estipulat al contracte, per esmenar-la, a més de la càrrega econòmica d'haver de pagar les despeses del visurador a mitges amb els contractants, diners que podia estalviar-se si l'examen del mestre o mestres experts era satisfactori. La visura podia portar-se a terme abans de l'últim pagament o pocs mesos després que aquest fos abonat, o dies com el cas del retaule de Sant Nicolau de l'església de Santa Maria de

l'Estrada d'Agullana on només es donaren quinze dies de termini per repassar els possibles defectes de l'obra.

Tot i que era costum que els tallers aportessin els materials necessaris per a la realització dels seus encàrrecs, els quals anaven inclosos en el preu total a abonar als artistes, ocasionalment se'ls podia facilitar, com en el cas del retaule contractat entre l'escultor gironí Joan Boris amb el batlle i cònsols de la universitat de Masarac l'any 1644 on havia de rebre, a part de les cent cinc lliures barceloneses, "*las francissas y pany per las portas de la sacristia*".⁽²¹⁾

Els promotors habituals de les empreses artístiques d'aquest període a Catalunya són les universitats (cas de Masarac i de Sant Martí d'Empúries), confraries religioses o associacions pietoses populars (del Roser d'Agullana, de Santa Llúcia de Figueres i del Santíssim Nom de Jesús també de la capital altempordanesa), les comunitats monàstiques i conventuals (cambrer del monestir benedictí de Sant Pere de Rodes), els col·lectius parroquials (els obrers de l'obra parroquial de Vilafant, el Far d'Empordà, Llançà, i els administradors del bací de Sant Isidre de Vila-sacra); també cal assenyalar la participació de particulars que, empesos per la seva fe, abonaren una part o el total d'algunes obres, com és el cas del prior Pere Cases de l'església de Nostra Senyora de l'Om de Masarac que havia deixat en el seu testament cent lliures, quantitat considerable que es diposità en la taula dels comuns de la ciutat de Girona, destinades a fer un retaule que més tard s'encarregà i que, com a agraïment, havia de portar esculpides les armes d'aquest prior. També apareix l'encàrrec d'esculpir armes d'un tal Vilar a la dreta i esquerra de les polseres d'un retaule encarregat l'any 1644 pels pabordes de la confraria de Santa Llúcia de Figueres al pintor Miquel Payrachs, possiblement també com a recordatori de la generositat d'aquest particular. A vegades, els particulars només es limitaven a avançar diners, que se'ls retornaven amb ingressos futurs, com així s'explica en l'escriptura notarial per a la contractació del retaule del Roser de l'església d'Agullana on el doctor Canet, rector d'aquesta, es comprometia a avançar cinquanta lliures barceloneses d'un total de cent cinquanta, que se li havien de retornar quan s'haguessin recuperat mitjançant el bací d'aquesta confraria.

Els preus abonats anaven acords amb la sumptuositat i la magnificència de l'encàrrec artístic, així al costat de les trenta-dues lliures barceloneses que cobrà l'escultor i fuster Quirze Darder pel seu retaule de Sant Isidre per a l'església de Vila-sacra, tenim les importants quantitats de tres-centes quaranta-cinc lliures d'en Miquel Payrachs pel seu retaule, inclosa la dauradura d'aquest, del Santíssim Nom de Jesús encarregat per aquesta confraria de Figueres i les quatre-centes cinquanta lliures barceloneses pagades pels cònsols d'Empúries per un retaule, així com també la seva dauradura, dedicat a Sant Isidre. Les hisendes de les universitats de la vegueria de Girona passaren per certs moments de greus dificultats, encara que empitjorarien després

21. Les "francisses" són les frontisses a l'Empordà, així ho recull Mn. Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca. Editorial Moll, 1993, volum VI, pàg. 34.

del 1640 amb noves imposicions fiscals (allotjaments, lleves, taxes del batalló, talles extraordinàries ...) com així ho constata l'estudi fet per Pere Gifre,⁽²²⁾ i en un marc no del tot propici per a la contractació de noves obres i atenent les disposicions promulgades en el Concili de Trento de 1563 de renovació de temples, es veieren obligades a arribar a l'endeutament per poder finançar la construcció de nous retaules. Les nombroses confraries es trobaven en una situació econòmica força semblant, ja que la major part dels seus ingressos procedien de donatius (calaix, cistelles, bací, caixetes d'hostals, caritats ...), en general, insuficients, i s'abocaren al recurs típic de l'època com foren els censals, que tardarien molt temps a poder lluir. De totes maneres, cal constatar que els catorze contractes de retaules del 1620 al 1650 de l'Alt Empordà aquí analitzats, sense excepció, inclouen la dauradura i la policromia d'aquests, tasques que reportaven un esforç extraordinari, no solament en termes de volum de la feina, sinó també d'inversió econòmica, la qual per als promotors de l'obra era sempre molt superior a la del cost de l'estructura de fusta i de les imatges escultòriques que s'hi poguessin incloure. En canvi, dels tretze retaules barrocs estudiats de l'etapa 1650-1700, només un va poder ser daurat.⁽²³⁾

Les escriptures notariales transcrits a l'apèndix documental foren signades a la ciutat de Figueres, excepte l'última de l'any 1650 que ho fou a Empúries; aquest fet fa pensar, ja que era la vila de Castelló d'Empúries econòmicament més important que no pas l'actual capital de comarca. El buidatge de protocols notariales ha estat certament infructuós en el cas de la notaria de Castelló, així com també en altres notaries de menor producció documental. Fou Figueres i la seva nissaga de pintors i dauradors Payrachs el centre artístic per excel·lència d'aquestes terres? De moment, amb la prudència que hem de tenir davant d'un nombre tan escadusser de retaules documentats, hauríem d'afirmar que Figueres fou el centre de contractació altempordanès més important, si més no, durant aquestes tres dècades.

ELS RETAULES I LA SEVA ICONOGRAFIA

L'anàlisi de les descripcions que ens aporten els documents notariales, tot i que majoritàriament són capitulacions de dauradures i pintura, ens ha permès deduir que les obres contractades a la comarca de l'Alt Empordà compreses entre els anys 1620 i 1650 utilitzaven, amb les seves variants i segons la complexitat formal que l'obra requeria o bé que el client demanava, l'estructura fixada en el darrer terç del segle XVI per a obres d'aquesta mena,⁽²⁴⁾

22. GIFRE I RIBAS, Pere, "Universitats, fiscalitat de guerra i privilegiats. A propòsit d'algunes universitats empordaneses durant la Guerra de Secessió" a *Les institucions catalanes (segles XV-XVII)*. Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Actes 1, Pedralbes, Revista d'Història Moderna, 13-I (1993), pàg. 561-572.

23. SERNA I COBA, Èrika i SERRA I PERALS, Joan, "Retaules i retaulers de l'Alt Empordà (1650-1700)", *op. cit.*

24. GARRIGA, Joaquim i BOSCH, Joan, "L'arquitectura i les arts figuratives dels segles XVI-XVII" a *Segles XVI-XVII. Renaixement i Barroc*, *op. cit.*, pàg. 195-238.

és a dir, la subdivisió en faixes horitzontals i verticals de tipus plateresc heretades del gòtic.⁽²⁵⁾

Sobre un pla vertical i damunt d'un basament o pedestal amb les grades d'altar al centre, s'aixecava una predel·la o bancal que, de vegades, podia ser doble, com el retaule major de Sant Cebrià de l'església parroquial de Vilafant de l'any 1621 i al damunt s'enlairaven les diferents alçades en vertical –o carrers– amb les columnes i els intercolumnis que l'estructura formal i el tipus d'obra determinava i les diferents andanes en horitzontal –o cossos– amb les fornícules, pintures i relleus col·locats en els intercolumnis.⁽²⁶⁾ De vegades, a banda i banda, de les grades d'altar trobem portes que comuniquen les capelles amb la sagristia o altres espais destinats a la guarda i conservació dels elements i ornaments de culte, entre aquests podem destacar els casos del retaule major de l'església parroquial d'Agullana que l'any 1628 disposava d'una porta que comunicava la capella de l'altar major amb la sagristia, i el del retaule major de l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac que l'any 1638 en disposava de dues o el cas del retaule de Santa Caterina de l'església parroquial de Sant Martí del Far d'Empordà que l'any 1621 també disposava d'una porta que donava accés a l'espai del darrere del retaule sense que aquest fos la sagristia.

Si prenem com a referència aquesta retícula uniforme, podem deduir que ens trobem davant d'obres de dimensions mitjanes, amb un o dos cossos i de dos a tres carrers, amb poques fornícules amb escultures de vult rodó (excepcionalment tres pel retaule de Nostra Senyora del Roser de Sant Pere de Rodes i pel retaule realitzat per Joan Boris per a l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac) i sempre disposades al primer cos⁽²⁷⁾ i pocs elements de relleu de talla, i amb un clar predomini de la pintura sobre taula en el conjunt de l'obra que, a partir del decenni dels anys quaranta tendeix a substituir-se per quadres de l'oli sobre tela i realitzats segons la tècnica dita “a punta de pinzell”.⁽²⁸⁾

25. MARTINELL, Cèsar, “Els precedents. El primer Barroc (1600-1700)” a *Arquitectura i escultures barroques a Catalunya*, Barcelona, Monumenta Cataloniae, 1959, vol. I, pàg. 41.

A partir d'aquesta obra podem analitzar la història de la producció escultòrica catalana del període com una història de la major o menor habilitat o desimboltura dels tallers locals, de la seva major o menor originalitat i força creativa, la modernitat en la manipulació i renovació del material gràfic (fornit per les estampes i gravats) que utilitzaven en les fabricacions de retaules.

26. MARTINELL, Cèsar, “Els precedents. El primer Barroc (1600-1700)”, *op. cit.*, vol. I, pàg. 67.

27. Entre les figures de vult rodó trobem les de Santa Caterina en el retaule del mateix nom de l'església parroquial del Far d'Empordà de l'any 1621; la del Roser, Sant Sebastià i Sant Andreu del retaule del Roser de Sant Pere de Rodes de l'any 1621; Nostra Senyora del retaule major de Santa Maria de l'Om de Masarac de l'any 1643, i en un altre retaule per a la mateixa església de l'any 1644 hi trobem Sant Miquel, Nostra Senyora i Sant Isidre; un nen Jesús, una Santa Magdalena i una Santa Elena del retaule del Santíssim Nom de Jesús de la confraria del mateix nom de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres de l'any 1648.

28. Tot i que aquesta tendència cap a la substitució de la pintura sobre taula per a quadres de tela a l'oli i a la tècnica del pinzell es generalitza cap el decenni dels anys quaranta del sis-cents, en els retaules de Nostra Senyora de l'Om de Masarac de l'any 1643, de Santa Llúcia i Santa Úrsula per a la capella de la confraria de Santa Llúcia de la parroquial de Figueres de l'any 1644, i en el dels Santíssim Nom de Jesús per a la capella de la parroquial de Figueres de 1648, té un antecedent molt més antic en el retaule del Roser de la parroquial d'Agullana de 1628 on ens apareix per primera vegada el terme “a la moderna”.

Els elements escultrats en talla i relleu, pocs pel que sembla, es concentraven bàsicament en les columnes i en els traspilars i en alguns casos a les polseres (escuts d'armes i fruïteres). Mentre que la pintura, i tenint en compte que treballem bàsicament amb contractes de dauradors i pintors, predominava àmpliament en el conjunt del retaule. Atenent la seva disposició en els diferents retaules, la podem trobar representada en la zona de les grades: predel·la (bancal o contrabancal) en el cas del retaule major de Sant Cebrià de l'església parroquial de Vilafant de l'any 1628, i el de Santa Caterina de l'església de Sant Martí del Far del 1621. En els cossos primer i segon, i sempre amb la finalitat de reforçar els discursos hagiogràfics de les figures titulars esculpides en la tècnica de vult rodó, en el retaule de Santa Caterina de l'església parroquial de Sant Martí del Far del 1621, en el retaule de Sant Nicolau de l'església de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana del 1626, en el retaule del Roser de l'església parroquial d'Agullana del 1628, en el retaule major de l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac del 1638, en el retaule realitzat per Joan Boris a la mateixa església del 1644 i en l'entaulament del retaule de Santa Caterina de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà del 1621.

El predomini de la pintura sobre la talla i el relleu denota un cert primitivisme en la facció i és, sens dubte, una peculiaritat remarcable en la producció d'aquesta zona i en aquest període, si tenim en compte que la tendència generalitzada de la retaulística catalana del primers decennis del sis-cents és resoldre els episodis narratius o la il·lustració d'històries mitjançant compartiments de relleu en comptes de pintura.⁽²⁹⁾ Tot al contrari per a aquestes obres altempordaneses, on la tendència generalitzada és la persistència de l'ús de la pintura per il·lustrar les diferents narracions. Tendència que també queda patent davant la superioritat de les capitulacions que signen els pintors per damunt dels escultors i fusters.

Aquest tret que podríem titllar de pervivència d'estructures formals i compositives anteriors, no té res a veure amb la procedència auctòtona o forània dels tallers. La presència de pintura tant la trobem en les obres de Gaspar i Miquel Payrachs com en les del gironí Joan Boris.⁽³⁰⁾

Entre les causes que podrien explicar l'ús generalitzat de la pintura en la producció retaulística de la nostra comarca, hi podríem assenyalar en primer lloc la tendència dels promotors a demanar obres pictòriques en lloc d'escultòriques. Dins d'aquest darrer aspecte i relacionat amb el que ja s'ha dit anteriorment, també s'ha de tenir en consideració que l'estètica del promotor

29. GARRIGA, Joaquim i BOSCH, Joan, "L'arquitectura i les arts figuratives dels segles XV-XVII", *op. cit.*, pàg. 219.

30. SERNA I COBA, Èrika i SERRA I PERALS, Joan, "Retaules i retaulers de l'Alt Empordà (1650-1700)", *op. cit.*, pàg. 297-333. L'escultor gironí Joan Boris en el retaule de Sant Joan, Santa Llúcia i Sant Marcia de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres de l'any 1665, encara utilitzava els quadres a pinzell sobre tela en l'ornamentació de les portes que comunicaven la capella amb el darrere del retaule. Aquesta generalització de l'ús d'aquesta tècnica, no té res a veure amb la procedència o la localització dels tallers, sinó que està estretament relacionat amb la demanda per part dels promotors d'obres d'aquest estil.

queda sovint influenciada pel que s'està fent o ha vist en aquell moment en altres pobles o comarques veïnes o centres de producció; i més quan, si els contractes entre els diferents pobles i contrades són freqüents i pròxims. Així, i no seria gens d'estranyar, que la producció altempordanesa d'aquests primers decennis del sis-cents anés en certa manera a remolc o, si més no, relacionada amb un dels centres de producció més importants d'aquests decennis o almenys el més pròxim, com és el de Perpinyà. En aquest període, el Rosselló i la seva capital, Perpinyà, va esdevenir un actiu centre de producció pictòrica a mans dels Honorat Rigau, de Bartolomé González i de Joan Antoni Martí.⁽³¹⁾

Per altra banda, es podria tractar d'un estil generalitzat, si tenim en compte el cas del gironí Joan Boris que tot i anomenar-se "escultor", també utilitza el recurs d'introduir en el seu retaule de l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac del 1644 un quadre de Sant Jeroni pintat a la tècnica de pinzell, tot i que en la seva obra cal dir que el que predomina és l'escultura de vult rodó (tres imatges: Sant Miquel, la Verge Maria i Sant Isidre).

L'altra causa l'hauríem de buscar en la formació dels tallers. Un taller dedicat des de sempre a la dauradura i a la pintura, forçosament ha d'evolucionar cap a la recerca de noves fórmules dins d'aquest camp. Aquest seria el cas dels Payrachs: el pare, Gaspar, iniciador de la nissaga, només es dedica a la dauradura i la pintura de retaules i el seu fill Miquel, a més del que ja feia el pare, s'introdueix en la seva fabricació, probablement per influència del seu cunyat, l'escultor Baltasar Enric. Una anàlisi de la producció de Miquel Payrachs ens demostra que tot i introduir-se en la construcció de retaules i amb possibilitats de conèixer profundament la tècnica i l'ofici d'escultor a través dels seus vincles familiars, la seva tendència és evolucionar cap a la introducció de petites innovacions en les tècniques pictòriques (introducció de la pintura sobre tela i a l'oli, sobretot) i en les de dauradura, oblidant-se quasi completament del treball escultòric en relleu. Mentre que en el cas del gironí Joan Boris el que destaca i predomina dins de la seva obra és l'element escultòric, sobretot l'escultura de vult rodó.

De fet, a la comarca de l'Alt Empordà no podem parlar d'una implantació sistemàtica del relleu fins al decenni dels noranta del segle XVII, aquest cop sí, de mà de tallers foranis, sobretot del mataroní dels Riera.⁽³²⁾

Formalment la producció d'aquests tallers de pintors és poc innovador: es repeteixen contínuament fórmules, tècniques i models estereotipats per resol-

31. TRIADÓ, Joan Ramon, "1600-1659. La transició al nou estil" a "L'època del Barroc segles XVII-XVIII", Barcelona: Edicions 62, 1988 (*Història de l'Art Català*, vol. V), pàg. 13-60. En aquest capítol són tractats un gran nombre d'artistes que desenvolupen la seva activitat a la zona del Rosselló, una de les contrades amb més activitat a la primera meitat del sis-cents, especialitzats en la fabricació de retaules pictòrics compositivament molt propers al manierisme grandiloqüent i continuadors d'una tradició provinent del renaixement italià de les darreries del XVI. Els contactes entre l'Alt Empordà i el focus artístic del Rosselló haguessin estat molt fructífers.

32. El taller dels mataronins Antoni i el seu fill Marià Riera treballa a la comarca a partir de l'any 1688 amb la fabricació del retaule de la parroquial de Vilamacolum, i en la dècada dels noranta amb els retaules major de Santa Maria de Roses de 1691 i el de Sant Miquel de l'altar major de Sant Miquel de Ventalló de 1694. Bons coneixedors de l'art de la talla introdueixen noves tècniques i nous programes en la zona.

SERNA, Èrika i SERRA, Joan, "Retaules i retaulers de l'Alt Empordà (1650-1700)", *op. cit.*

dre cadascuna de les parts i elements del retaule. En la dauradura i la policromia de les diferents parts de l'enfustament (pilars, travessers, pedestals, frontispicis i pasteres) juguen reiterativament amb la mateixa disposició de l'or i del color: l'interior de les pasteres esmaltat i brunyit i ornamentat amb carxofes de color –excepcionalment roses per als retaules del Roser–, i l'exterior daurat i esmaltat; els elements del martiri i les aurèoles místiques remarcades en daurat i de vegades en combinació amb l'esmaltat; predomini dels colors blau i vermell i ribets d'or per a les robes. Només podem parlar de la introducció de petites innovacions a partir de l'any 1628, amb l'aparició dels retaules “a la moderna” i concretament a partir de la fabricació del retaule del Roser de la capella del mateix nom de l'església parroquial d'Agullana, obra del pintor Miquel Payrachs.

Aquests canvis es tradueixen bàsicament en la presència de l'estofat en el retaule major d'Agullana de l'any 1628, el jaspiat toscà en el retaule major de Nostra Senyora de l'Om de Masarac de l'any 1643, les pintures sobre tela i a l'oli en el retaule de Santa Llúcia i Santa Úrsula per a la capella de la confraria de Santa Llúcia de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres de l'any 1644 i l'encarnació⁽³³⁾ dels tres minyons del cimborri del retaule del Santíssim Nom de Jesús per a la capella del mateix nom de la parroquial de Sant Pere de l'any 1648.

Compositivament les solucions que es proposen a les narracions dels episodis hagiogràfics tampoc s'allunyen del que s'ha dit anteriorment. Les composicions, pel que sembla, s'organitzaven al voltant de les figures titulars i a partir de la representació d'aquells episodis més significatius de la vida i els miracles del sant titular en dos o quatre taulons, tot i que d'entrada aquestes quedaven estipulades en les capitulacions. En alguna de les obres analitzades es permet una lleugera llibertat creativa de l'artista, com és el cas del retaule de Santa Caterina del Far d'Empordà de l'any 1621 on Gaspar Payrachs ha de pintar la vida i martiri de la santa “*comforme en aquella se posa millor acomodar*”. La resta d'espais pictòrics eren ocupats per altres elements que podien anar relacionats amb els episodis i representacions principals o no. Entre aquestes darreres trobem Déu Pare (retaule de Santa Caterina del Far d'Empordà de l'any 1621), l'Esperit Sant en forma de colom (retaules de Santa Caterina del Far d'Empordà i el de Sant Nicolau de l'Estrada d'Agullana de l'any 1626).

Les imatges i els programes iconogràfics representats en aquests retaules no presenten cap tret que ens permeti detectar alguna peculiaritat específica de la comarca. Podem afirmar que s'estava fent el mateix que a la resta de les comarques veïnes; veiem, doncs, que les imatges de les esglésies compleixen les funcions d'evocació, adoració, veneració i instrucció derivades del decret tercer del Concili de Trento de 1563, que constituïa un poderós mitjà per a l'activització de la pietat popular.⁽³⁴⁾ Comprovem que en aquests retaules, al costat de les representacions hagiogràfiques tradicionals (Santa Caterina,

33. Suposem que fa referència a canvis en la tècnica de l'encarnació. Juan José Martín González, “Iconografía” a *Escultura barroca en España. 1600-1700*, Madrid, Editorial Cátedra, 1983, pàg. 20-23.

34. MARTÍN GONZÁLEZ, Juan José, “Iconografía”, *op. cit.*, pàg. 20-23.

Santa Llúcia, Santa Úrsula, Sant Martí, Santa Elena, Sant Sebastià, Sant Damià i Sant Cosme), se n'hi introdueixen i potencien de noves, algunes de forta devoció popular a l'època, o se n'utilitzen d'altres dins de determinats programes per tal de destacar certes virtuts derivades dels ideals contrareformistes.

Entre el primer grup sobresurt la representació de Sant Isidre. La presència de l'advocat de la pagesia, figura que es popularitzà a partir de la seva canonització l'any 1622,⁽³⁵⁾ és una constant en la producció d'aquesta zona. El trobem l'any 1626 en el retaule major de l'església parroquial d'Agullana, l'any 1637 en el retaule de la capella de Sant Isidre de la parroquial de Vila-sacra, l'any 1638 en el retaule de Sant Pere i de Sant Isidre de la parroquial de Llançà, l'any 1644 en el retaule de Sant Miquel, Nostra Senyora i Sant Isidre de Santa Maria de l'Om de Masarac, i l'any 1650 en el retaule de Sant Isidre de l'església de Sant Martí d'Empúries. Entre el segon grup, es popularitzen les de Sant Andreu i les de Santa Maria Magdalena presents en els retaules del Roser del monestir de Sant Pere de Rodes de l'any 1621⁽³⁶⁾ i en el de l'església parroquial d'Agullana de l'any 1628; i les de Jesús nen present en el retaule del Santíssim Nom de Jesús de la confraria de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres de l'any 1648.⁽³⁷⁾ La presència mariològica no podia faltar en aquests programes, amb una especial preferència per a la Verge del Roser, que trobem en els retaules del Roser de Sant Pere de Rodes de l'any 1621 i en el de la parroquial d'Agullana de l'any 1628. Tampoc hi podien faltar la iconografia de l'exaltació de l'eucaristia, present en els retaules majors de la parroquial d'Agullana i en el de Sant Martí del Far d'Empordà de l'any 1636.⁽³⁸⁾

La dauradura i la pintura de retaules van significar per a la part contractant un esforç extraordinari, no només en termes de feina, sinó també d'inversió econòmica, ja que eren tasques laborioses i delicades, els materials de les quals eren costosos, i en depenia l'acabat final. En força casos, el cost arribava a proximar-se al de la fabricació de l'enfustament, com per exemple el cas del retaule de la capella de Sant Isidre de la parroquial de Vila-sacra on es

35. MARTÍN GONZÁLEZ, Juan José, "Iconografía", *op. cit.*, pàg. 20-23.

El culte a Sant Isidre Llauredor es va imposar a Catalunya a partir de la seva canonització pel papa Gregori XV l'any 1622 a instància de Felip IV. En la capitulació del retaule de Sant Isidre de Vila-sacra de l'any 1638 el consideren intercanviable per Sant Galderic.

36. HALL, James, *Diccionario de temas y símbolos artísticos*, Madrid, Alianza Editorial, 1974, pàg. 208-209. Maria Magdalena apareix com la imatge del penitent en l'art cristià des de l'edat mitjana en endavant, però sobretot a partir de la Contrareforma com a conseqüència de l'esforç de l'església per fomentar la devoció als sacraments, en particular el de la penitència. Sant Andreu també és una figura present en la pintura de la Contrareforma com a resultat dels decrets del Concili de Trent.

37. En el sis-cents, i ja des de bon principi, es va fomentar extraordinàriament la figura de Jesús, fet que va impulsar-ne l'aparició d'un gran repertori iconogràfic, entre aquestes preferentment la del nen Jesús.

38. Entre els programes de decoració de sagraris més complexos trobem el del retaule major d'Agullana de 1628 i el del retaule major de Sant Martí del Far d'Empordà de 1636. En el primer es pinta de la banda de fora de cada una de les dues portes un àngel que porta un calze d'or sobre blau i a dins en una porta un Moisès amb un gerro i un pa amb la llegenda "*panem et vinum obtulit*" i en l'altra porta un Jacob amb la llegenda "*locus iste sanctus est*". En el segon programa encara es fa més complex: un Jesús amb un calze a la mà a davant, un rei David amb una arpa a un costat i el sacerdot Melquisedec amb els pans de la proposició; a darrere un calze d'or i una hostia sobre blau i una carxofa daurada al damunt. L'interior del sagrari havia de ser pintat de plata amb sang de dragó i nou estels d'or de fons.

pagaren trenta-dues lliures a l'escultor i fuster Quirze Darder per a la fabricació del retaule i només quatre lliures menys a Miquel Payrachs per a pintar-lo i daurar-lo. D'altres vegades, l'elevat cost va obligar els clients a contractar la feina en diverses etapes, com el cas del retaule major de Sant Cebrià de la parroquial de Vilafant que el dauraren en tres terminis (documents núm. 1, 4 i 6). D'altres vegades la situació econòmica dels promotors només els permetia realitzar petites intervencions, més aviat de retoc i repintat de faltes.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1621, febrer, 21. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura del retaule major de Sant Cebrià de la parroquial de Vilafant.

AHG- Notaria de Figueres, protocol del notari Narcís Bassedas, núm. 268, f. 81r-82r.

En nom de nostre Senyor.

De y sobre les cosas baix scritas per y entre los honorables Joseph Martí, Miquel Citjar, pagesos, com lo any present obrés de la Isglésia parochial de Sant Cebrià de Vilafant, de una part, y mestre Gaspar Peyrachs, pintor de la vila de Figueres, de part altra, se ha feta la capitulació següent.

Primerament, és pactat e lo dit mestre Peyrachs haja y promet daurar y pintar y smeltar respective lo bancal y contrabancal y dos peus y dos taulons grans, quatre columnas, quatre traspilars y las polseras del retaule de Sant Cebrià de la dita Isglésia parochial de Sant Cebrià de Vilafant, ço és, los peus jaspiats, lo bancal, daurar las pinturas della y los taulons del bancal fer las pinturas de las figuras que li diran y designaran los obrés, lo contrabancal per lo rústich daurat y lo camp smaltat de smalt fi y los dos taulons grans, lo entorn eo talla daurada y smaltada, de smalt fi, y la pintura, una història a cada tauló, que li diran y designaran los dits obrés, las quatre columnas daurar y la talla y los camps smaltats, de smalt fi, los quatre traspilars daurar.lo fi y smaltar lo camp eo fondo, de smalt fi blanch,y las dos polseras dauradas y smaltadas y tota la qual obra haja dit mestre Peyrachs haja y promet dit mestre Peyrachs de haver feta y acabada ab tota perfectió com deu y pertany a bon pintor y art de pintura, tot a gastos y despesas de dit mestre Peyrachs, de aquí a setza del mes de setembre pròxim.

Ítem, és pactat e lo dit mestre Peyrachs haja y promet de assistir en aportar y acentar dit retaule que més degudament se puga acentar.

Ítem, és pactat e los dits obrés y dita obra y bestreta della hajan y prometan donar y pagar a dit mestre Peyrachs cinquanta lliuras barcelonesas a ell pagadoras, ço és, quinze lliuras li tenen donadas ja, deu lliuras de aquí a la festa de Pasqua de Resurrecció pròxim y las restants, vint y sinch lliuras, en haver acabada degudament de fer dita faena y açò prometen sots obligació dels béns y emoluments de dita obra y ab iurament llargament.

Ítem, és pactat que, feta dita obra y assentada, pugan dits obrés dos mesos després de ser feta y asentada fer regonexer dita obra per dos pintors sia de que aquella visuren y judiquen si és rebedora o no, el dit de la qual se haja de grat y acàs taras

algunas iudicaran, dit mestre Peyrachs las haja d.esmenar y satisfacer, y si dits pintors iudicaran dita obra no ser rebedora paga dit mestre Peyrachs los treballs y salaris de dits pintors, y si iudicaren rebedora no paguen dits obrés, y passats dits dos mesos sin la hauran feta visurar dita obra sia haguda y ben rebuda.

E finalment.

Et ideo nos dicte partes ...

Item dictus Peyrachs firma apocham de quindecim libris ...

Actum Figueriis 21 februarii 1621.

Testes honorabilis Raphael Requesens Serra, agricola parrochia de Vinyonet, et Anthonius Joannes Picamal, caligarius de Figueriis, dempta firma dicti Citjar.

2

1621, juliol, 8. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura de l'enfustament del retaule de Santa Caterina de la parroquia de Sant Martí del Far d'Empordà.

AHG- Notaria de Figueres, protocol del notari Joan Saguer, núm. 296, f. 174v-175v.

En nom de nostre Senyor.

Sobra la pintura y doradura y altres cosas de baix scrites per y entre mestre Gaspar Peyrachs, pintor de la vila de Figueres, de una part, y mossèn Baldiri Mallol y Ramis, pagès del lloch de Alfàr, lo any proppassat altre dels obrers de la obra de la Isglésia parochial de Sant Martí, de dit lloch de Alfàr, de part altre, de y per rahó de les quals cosas per y entre dites parts és estada, feta, fermada y jurada la capitulació y concòrdia següent.

Primerament, lo dit mestre Peyrachs de grat convé y en bona fe promet a n.al dit mossèn Ramis, que ell de assí a la festa de Tots Sants primer vinent acabarà de pintar y dorar tot lo enfustament del retaule sots invocació de Santa Catherina comforma aquella li tenan lliurat y aportat en sa pròpia habitació, en la present vila de Figueres, y també la porta que és en dit retaule, per a passar detràs dit retaule, la qual porta li han de lliurar y aportar en la present vila y en dita sa casa, lo qual retaule y enfustament de aquell pintarà ab esta forma, ço és, en los taulons de dit retaule pintarà la vida y martiri de Santa Catherina conforme en aquells se porà millor acomodar de colors bonas y finas, conforme la obra requerrà, y la figura de bulto de dita Santa Catherina, que està en lo mig de dit retaule, dorarà de or fi, res tant dita figura tota dorada sens smaltir aquella y la roda del martiri de dita figura pintarà de color fina, segons la obra requerrà y la pastera dintra esmalterà de bonas y finas colors y lo de defora de dita pastera dorarà y smalterà, y los pilars y traveserses de dit rataule dorarà y smaltarà y lo pedestral, ço és, fil y molluras de aquell dorarà y lo camp smalterà y lo frontspici de dit retaule dorarà y smalterà y alt en lo remato de dit retaule y en lo tauo que és sobre la pastera de dita Santa Catherina pintarà, ço és, en la una part Déu, lo pare, y en la altre, lo Sant Sperit a modo de paloma, conforme millor estarà y en la dita porta pintarà una figura de Sant Pere y tot lo demás de dit retaule pintarà tot bé y degudament conforme la obra requerrà.

Ítem, lo dit mossèn Mallol y Ramis, acceptam dita oferta, convé y promet, que per los treballs y gastos de pintar y dorar lo dit retaule, li donarà y pagarà comprès lo que ja dit mestre Peyrachs té rebut, sinquanta y sinch lliuras moneda barcelonesa d.esta manera, ço és, que ja lo dit mestre Peyrachs té rebut desanou lliuras, catorsa li.n donarà de present a ses voluntats y lo demás a compliment de dites sinquanta y

sinch lliuras li donarà en continent que lo dit retaula serà acabat de pintar y dorar de la manera alt està specificcat.

Ítem, és pactat que lo dit mossèn Mallo, quant dit retaula sia acabat de pintar y dorar, lo hage de fer aportar en dita Isglésia de Alfàr, ha sos gastos y despesas, y lo dit mestre Peyrachs lo hage de acomodar per aportar aquell y acompanyar dit retaula perquè tingue compre que.s lo camí no.s gaste, y tamquam aquell se assentara lo dit mestre Payrachs hage de assistir per a fer.lo assentar de la manera convendrà fent, emperà assentar aquell dit mossèn Ramis y fent la despesa ha dit mestre Peyrachs lo temps se entendràn en lo assentar de dit retaula.

Et ideo nos dicte partes ...

Item que lo dit mossèn Ramis se li aparecera dintra de un mes del dia que dit retaula serà assentat en avant puga fer visurar dit retaula, y si taras algunas y haurà les hage dit mestre Peyrachs de reffer.

Actum Figueriis 8 iulii 1621.

Testes venerabilis Thomas Pomes, presbiter, et D. S. Pires, notarius publicus de Figueriis.

Item dicti Peyrachs firmam apocham de 33 lliures comprehensis quibuscumque chirographis et claritiis.

3

1621, desembre, 21. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura dels retaules de Nostra Senyora del Roser i de Sant Benet del monestir de Sant Pere de Rodas.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Joan Sagué, núm. 296, f. 294v-295r.

En nom de nostre Senyor.

Sobre la pintura y doradura y altràs cosas de baix scritas per y entre mestre Gaspar Payrachs, pintor de la present vila de Figueres, de una part, y lo senyor doctor fra Diego de Gorche, camarer del monestir de Sant Pera de Rodas, de part altre, de y per rahó de les quals cosas per y entre ditas parts és estada, feta, fermada y jurada la capitulació y pactes següents.

Primerament, lo dit mestre Payrachs de grat convé y en bona fe promet a n.al dit senyor camare que cie de auí a dos mesos y mig pròxims daurarà y pinterà de colors finas las tres pasteras y figuras que en ellas són del retaula de Nostra Senyora del Roser de dit monestir, en las quals hi són las figuras de Nostra Senyora, Sant Sebastià y Sant Andreu ab esta forma, ço és, los rivets de las robas de ditas figuras de or fi, lo mantell de Nostra Senyora blau y la roba de de dintra carmasina, las diedemas dauradas y esmaltadas, las pasteras de de dintra esmaltadas de esmalt blach y brunyt ab carxofas de color, acceptada la que esta Nostra Senyora en la qual promet de fer.hi rosas.

Ítem, és pactat, y que ultra ditas tres pasteras y figuras que són en aquellas, lo dit Payrachs promet també a pintar la pastera y figura del retaula de Sant Banet de dit monestir de la mateixa manera smeltada de blanh y brunyt y la crossa dorada o smaltada, si aquella o requereix, y lo rivet de l'àbit de or.

Ítem, és pactat y que per los traballs y gastos de pintar y dorar las ditas pasteras y figuras de aquellas, lo dit senyor camarer promet a donar a dit senyor Payrachs trenta sis lliuras moneda barcelonesa ab esta forma, ço és, deu lliuras ara de present de comptants y las restants 26 lliuras en continent que dita feyna serà acabada de dorar y pintar de la manera que alt està dit.

Et ideo nos dicte partes ...

Actum Figueriis ut supra.

Testes Josephus Puigferrer, studens loci de Vilabertrando, et Gaspar Bordas, parator ville de Figueriis.

4

1622, octubre, 18. Figueres.

Capitulació de la dauradura de la cornisa del retaule de Sant Cebrià de la parroquial de Vilafant.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Miquel Gaspar Casamitjana, núm. 222, f. 119v-120v.

En nom de Deu sia.

Sobre la obra baix escrita per y entra lo venerable mossèn Francesch Clos, prevera y rector, Sebastià Alsina y Pera Sunyer, pagesos y obrers de la Isglésia de Vilafant y en dits noms de obrers, de una part, y mestre Gaspar Peyrachs, pintor de la present vila de Figueras, de part altra, són estats, fets, etc.

Primerament, lo dit mestre Peyrachs promet, de assí al dia o festa de Paschua de Resurectió prop vinent, donarà y lliurarà la cornissa del retaule de Sanct Cebrià de dita Isglésia, que per dit efecte li tenen lliurada y aportada en sa casa, bona y acabada, ço és, daurada d'esmail fi bé y degudament, com se pertany a bon ofital, y aquella lliurarà en sa pròpia casa, hont ells dits obrers lo han de venir a cercar y rebre. Ítem, los dits obrers, per paga y satisfacció de la dita obra, prometan donar y pagar al dit mestre Peyrachs quoranta lliuras barcelonesas donadoras y pagadoras d'esta manera, ço és, quant la cornissa sia enbolada ells li donaran pagat de ditas quaranta lliuras lo or y plata que serà menaster per dita cornisa, y lo demés que faltara a compliment de ditas quoranta lliuras, pagat dit or y plata, li donaran y pagaran d'esta manera, ço és, que dit mestre Peyrachs comptarà ab la senyora Recasens de Vilafant lo que li deu de resto del lloguer de la casa en què dit mestre Peyrachs ha stat, y de dit diner pagaran, per dit mestre Peyrachs a dita Recasens, lo degut per dit lloguer de casa y lo que restarà, havent fet dit pagament, los donaran y pagaran a dit mestre Peyrachs en pecúnia comptant en continent après de acabada dita obra sens dilació ni excusa alguna.

Ítem, és pactat que si acàs dit mestre Peyrachs no haurà acabada dita obra per a dit dia de Pascha se rellevarà de ditas quoranta lliuras sinch lliuras, y en tal cas sols se li pagaran per dita obra trenta sinch lliuras no havent hi legítim impediment.

Finalment.

Et ideo dicte partes ...

Actum Figueriis.

Testes Petrus Monselis, assahonator Figueriarum, et Petrus Sach, sutor ville Castilionis Emporiarum.

5

1626, febrer, 12. Figueres.

Capitulació de la pintura del retaule de Sant Nicolau de l'església de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 325, f. 27v-28r.

En nom de nostre Senyor.

Sobre la pintura faedora del retaula sots invocació de Sant Nicolau de la Isglésia devall del lloch de Agullana, per y entre lo venerable Jauma Alzarar, prevere y rector de la Isglésia davall del lloch de Agullana y, per dita rahó, obrer major de dita Isglésia, Anthoni Riombau y Pere Pont, obrés de dita Isglésia devall, de una part, y mestre Gaspar Payrachs, pintor de la present vila de Figueras, de part altra, són estats, fets, fermats y jurats los capítols y pactes següents.

Primerament, és pactat e los dits senyors obrés donan a pintar tot lo retaula de Sanct Nicholau de dita Isglésia, taulons y enfustament de aquell a n.al dit mestre Payrachs en la forma següent, ço és, que dit mestre Payrachs haja de pintar tot lo dit retaula, de or y plata fina, per tot ahont la obra requirà y aquell esmaltar de smalt fi y de la color que la dita obra requerirà, ab pacta que en los tauló demunt la figuera principal del dit retaula haja y sia obligat en pintar la consecratió de Sant Nicolau, ab la figura de tres bisbas, segons se requer, y en los restants quatre taulons collaterals ha de pintar, en lo hu d.ells un pris com qui.l llansa en una casa, en l.altro, de baix, la resurrecció dels tres minyons posats en la tina, en l.altro tauló dels collaterals, la resurrecció de una donzella morta y, en lo restant, la expulsió del demoni que feu de una barca en lo mar y en lo bancal, en lo hu dels taulons cors del bancal Sanct Cosma y en l.altro Sant Damià y en lo mitg un Salvador Mundi, ab calze y òstia, tot ab deguda proportió y de bonas colors, segons la dita obra requer, a ús y costum de un bon pintor.

Ítem, que sia obligat en pintar quatre taulons del retaula major de dita Isglésia, co és, un tauló la Assumptió de Nostra Senyora ab los apòstols, en l.altro la Nativitat de Christo, en l.altro la Anuntiatió de l'àngel y en l.altro la figura de Sant Isidro, ab un àngel qui llaura ab un parell de bous, y en lo revolt del dit altar de Sanct Nicholau, un Sant Sperit tot de bonas y finas colors, segons la obra requer, a ús y costum de un bon pintor, y reparar algunas faltas que y ha en dit retaula major de dita Isglésia devall, per la qual pintura y obra convenan y prometan en donar y pagar.li realment y de fet sexanta lliuras barcelonesas d.esta manera, ço és, ara de present quinsa lliuras, altrás quinsa lliuras en estar apunt los taulons de l.altar major y reparadas las faltas hi són y las restants trenta lliuras passats quinsa dias, poch més o manço després que.ls haura lliurada dita obra, dins dels quals quinsa dias pujan si els aparexará fer.la visurar e, sinó passats dits quinsa dias, sia dita obra tinguda per rebuda y en tot cas de controvertia se haja de visurar per dos pintors, hu de quiscuna part, pagant quiscun lo seu.

Ítem, convenan y prometan en aportar o fer aportar a tots llurs gastos y despesas la dita obra, des de la present vila en dita Isglésia, dit emparo mestre Payrachs ha tingut y obligat en carregar.la y conduir.la bé y degudament, segons se requer y aquella acompanyar.

Ítem, és pactat e lo dit mestre Payrachs dita obra en lo modo predit accepta y no res manco convé y promet aquella con alt està dit pintar y lliurar de assí a Nostra Senyora de agost primer vinent.

Et ideo nos dicta partes ...

Actum Figueriis ut supra (12 febrer 1626).

Testes Joannes Sunyer, agricola dicta parrochia de Agullana, et Michael Sotis, assahonator de Figueriis.

Die X septembris MDCXXVI Figueriis de voluntati dicti partium huiusmodi capitulatio fuit cancellatum per complamenti dicti pintore et solutionem pretii dicti 60 lliures. Ita etc.

Testes Onuphrius Morera, nottarius, et Michael Joannes Miquel, pharmacopula Figueriarum.

1627, març, 7. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura del retaule major de Sant Cebrià de la parroquial de Vilafant.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Salvador Prats, núm. 149, f. 21v-22v.

En nom de nostre Senyor.

Sobre les coses devall scrites per hi entre Monserrat Fexas y Barthomeu Casamor, lo any present cònsols y obrés del lloch de Vilafant, y Sabrià Rechasens, pagès de dit lloch, de una part, y Gaspar Pairachs, pintor de la vila de Figueras, de part altre, és estada, feta, fermada y jurada la capitulació y pactes sagüents.

Primerament, lo dit mestre Gaspar Pairachs convé y en bona fe promet a n.als dits Monserrat Fexas y Barthomeu Casamor, obrés, y Sabrià Rechasens que des del die de Paschua de Resurectió de Nostre Senyor primer vinent a un any, aleshores següen,t donarà obra ab effecte de pintar y deurar lo compliment del retaule maior de la Isglésia de dit lloch de Vilafant, ab correspondència del que és deurat y pintat en lo matex retaule de or fi y les colors necessàries y smeltar com lo predit pintant los taulells ab les figures requerrà la obra y la vida de Sant Sabrià.

Ítem, los dits cònsols y obrés acceptant dita oferta convenan y prometan donar a n.al dit mestre Gaspar Pairachs per dita obra fahedora sexanta lliures moneda barcelonesa d.esta manera, és a saber, en rebent la fusta per pintar quinsa lliuras, altres quinsa lliures essent enbolada dita pintura, lo restant de dites sexanta lliures essent acabada dita obra la qual aya de assentar dit mestre Pairachs donant.li un fuster per assentar y pagar aquell.

Ítem, és pactat que essent rebuda dita obra dits cònsols y obrés tingan un any per fer mirar y regonexer dita obra per aquell pintor o pintors a dits cònsols y obrés ben vists y, si acàs aurà alguna falta, que dit mestre Pairachs dins un mes après de ésser regonegut aya de reperar dita falta o faltas, sinó serà desgràtia que.s sucehís a dit retaule que en tal cas se aya de pagar a dit mestre Pairachs.

Et ideo nos dicte partes ...

Actum Figueriis VII martii MDCXXVII.

Testes Damianus Reig, clericus loci de Vilabertrando, et Josephus Prats, scriptor villa de Figueriis.

1628, maig, 11. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura del retaule de Nostra Senyora del Roser de la capella del mateix nom de la parroquial d'Agullana.

AHG- Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas núm. 272, f. 96v-98v.

En nom de nostre Señor.

De y sobre las cosas baix scrites per y entre mossèn Amer Arola, prevera, beneficiat de la Isglésia de Nostra Señora del lloch de Agullana, Sebastià Balló, Pau Vinyas, pagesos, y Pere Clos, lo any present pabordres de la confraria de Nostra Señora del Roser, en dita Isglésia de Agullana instituyda, de una part, y mestre Gaspar Peyrachs y mestre Miquel Peyrachs, son fill, pintors de la vila de Figueres, tant conijunctament tant com divisa, de part altra, se ha feta, fermada, llohada y jurada la capitulació y pactas següents.

Primerament, és pactat e los dits pare y fill Peyrachs prometen pintar lo retaula de l'altar de Nostra Señora del Roser de dita Isglésia de Agullana a la moderna, ço és, tot or fi fora las taulas, en las quals hajen de pintar los quinze misteris y dalt a les més altas, a la mà dreta, Sant Andreu, y a la mà squerra, Sant Isidro, y, si resta taula, Sant Domingo tot bé y degudament com se requer y pertany a un bon pintor.

Y ací matex, hajen, dits pare y fill Peyrachs, de pintar ab color convenient lo sobrecel de la capella ahont stà lo dit retaula, ab un sol y lluna y strelas.

Ítem, hajan dits Payrachs de pintar la retra de fusta que és en dita capella del Roser ab color convenient, ço és, blau, si altra cosa en lo entretant no serà fet no apa-ecerà als dits pabordres.

Ítem, dits pare y fill Peyrachs hajen de pintar las gradas de fusta de l'altar major doradas y stofadas, y las portas del sacrari de l'altar major que s.obra dintra la sagristia, ço és, las que són a la part de fora, lo camp blau, un àngel de colors a cada part, que tingan lo calis de or, y los llistons de or fi y a la part de dintra a la una porta un Moysès, ab jarro y pa a la ma, y rètol dient panem et vinium obtulit, a l'altra porta un Jacob, ab un rètol dient veni locus iste sanctus est.

Totas las quals obras tenen de haver fet y assentat, a gastos y treballs y arrisch de dits pare y fill Peyrachs, bé y degudament, com se deu y requer a un bon pintor, de aquí y tot lo mes de octubre primer vinent, no havent hi degut impediment a coneguda del senyor jutge de Perelada o del bisbe de Girona.

Ítem, és pactat que dits obrés prometen a dits pare y fill Peyrachs de portar lo dit retaula del Roser assí en la vila de Figueres, y pintat dende Figueres a la Isglésia de Agullana, ab la roba necessària que diran dits pare y fill Peyrachs, acompanyant aquell quant se aportarà dits pare y fill Peyrachs o altre d.ells, y si.s gasta ninguna pessa o reb dit retaula dany algun, fiassia assentat y rebut vaja arrisch y perill de dit pare y fill Peyrachs.

Per la manifestura, or, colors y demás treballs y pertret de ditas obras és pactat e dits obrés prometen pagar a dits pare y fill Peyrachs cent sinquant lliuras barcelonesas pagadoras, ço és, quaranta lo dia de Sant Juan de juny pròxim, sexanta lo dia que hauran assentat dit retaula y aquell serà rebut y dits pabordres y las grans sinquant lliuras pagarà a dits pare y fill Peyrachs lo senyor doctor Canet, rector de dita Isglésia de Agullana, conforme dit senyor doctor Canet ha promès a dits Peyrachs, y ells dits pare y fill Peyrachs se acontentan de haver las de dit senyor doctor Canet, las quals sinquant lliuras tornaran a dit senyor doctor Canet dits pabordres o sucesors llurs quant pagadas las sobreditas cent lliuras haja dinés en lo bassí en dita confraria de Nostra Senyora ne tindrà y de dines de aquella.

Ítem, és pactat que acabada que sia tota dita obra y assentada, que un mes després de se assentada, stiga a obtió de dits pabordres, antes de acceptar la, de fer venir un pintor idòneo de Barcelona o de Girona o de Perpinyà qui visure dita obra y relatió fassa de paraula, en poder de notari baix scrit, si serà ben feta y dits pare y fill Peyrachs tingan obligatió de fer bé reparos en dita obra que necessaris, segons relatió de dit pintor, y, en cas que dit pintor fassa relatió que en dita obra hi haja faltar, que a dit pintor se li pagui sos treballs y dietas a gastos comuns, ço és, de dits pabordres y Peyrachs, y si farà relatió star bé y no haven hi faltas y se haja de pagar per dits pabordres a soles.

E finalment.

Et ideo nos dicte partes...

Actum Figueriis 11 may 1628.

Testes D. Raphael Rigal, (...) de Figueriis, et Joannes Martí, apotecarius de Petrelate, quo ad firmas omnium demptis firmis dicti Petri Clos, Jaume Puig et Petri Balla.

1636, abril, 20. Figueres.

Capitulació de la dauradura del sagrari i les grades de l'altar major de la parroquial de Sant Martí del Far d'Empordà.

AHG- Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas, núm. 276, f. 281r-282r.

En nom de nostre Senyor.

En y sobre lo daurar del sacrari y gradas de l'altar major de la Isglésia parrochial de Sant Martí bisbe del lloch del Fa, per y entre, los senyors Emanuel Gradosa, prevera rector de dita Isglésia parrochial de Sant Martí, Joan Valent, sabater, y Joan Gavinyau, pagès, lo any present obrers de dita Isglésia, de una part, y mestre Gaspar Peyrachs, pintor de la vila de Figueres, de part altra, són vinguts y an fets y fermats los pactes y capitulació següent.

Primo, que dit Peyrachs promet dorar de bon or bo y rebedor lo dit sacrari, ço és, tot lo que a mostra de fora y las portas picadas, ab llevor y ab tres figuras, ço és, devant lo Jesús ab un calis en la mà, a l'un costat un rey David ab la arpa y en l'altra lo sacerdot Melquisedech ab los pans de la proporsió.

Ítem, lo de dins de dit sacrari tot de plata ab sanch de dragó y nou estelas de or, a la cara de front de la porta, y semblantment los costats y de damunt la carxofa y plafons dorat y lo demés de plata, ab dita sanch de dragó.

Ítem, que detràs de dit sacrari, a la porteta, ferà un càlix de or, òstia de or sembrat y lo demés de blau de assuc y las polseras de plata graffiadas.

Ítem, que de las gradas promet daurar tots los bossells y los plans ho quadrats, a quiscú una rosa brunyida, ab lo camp blanch, conforme està la grada de Nostra Senyora del Mont, la qual obra promet donar, bona y rebedora, posada demunt dit altar major, ab tots sos arriscos y perills, per de aquí lo mig mes de juliol pròxim vinent, y estar en ella per poder.la fer visurar, si voldran, a llurs gastos de la obra, per de aquí tot lo dia de Nostra Senyora de agost també pròxim vinent.

E, los dits obrers prometan a dit Peyrachs aportar.li tot lo dit sacrari y gradas, a llurs gastos, en sa casa y dorat tot a punt, tornar.ho a portar ab promesa que dit Peyrachs té feta de acompanyar.lo, y si cosa se gastava, tornar a reparar, per la qual obra li prometan donar dits obrers vint y vuit lliuras barcelonesas pagadoras per dits obrers a dit Peyrachs d'esta manera, ço és, vuit lliuras, ara de present, en presència de Miquel Requesens, scrivent substitut del Sr. Narcís Bassedas, notari baix escrit, y testimonis també baix escrits, de las quals, ara de present, dit Peyrachs ne ferma àpocha a dits obrers, a bon compte de dita feina rebuda, en presència del dit Requesens, y las restants vint, per de aquí lo dit dia de Nostra Senyora de agost ab pena que si dit Peyrachs, no tenint l'legítim impediment de malaltia sua, dit sacrari dins dit temps no tindrà lliurat sols se li donaran vint y sinch lliuras, e assò prometan la una part a l'altra llargament.

E finalment etc.

Et ideo nos dicte partes ...

Actum Figueriis 20 aprilis 1636.

Testes magnificus Joannes Sauri, ll.b., Franciscus Riva, fusterius, et Joannes Granger, magister domorum de Figueriis.

1637, març, 5. Figueres.

Capitulació de la fabricació del retaule de Sant Isidre per a la capella del mateix nom de la parroquial de Vila-sacra.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 334, f. 43v-44r.

En nom de nostre Señor.

Sobre la capitulació per y entre Pere Bordas, Esteva Gifra y Arnau Joan de la paròchia de Vilasacra, administradós del basí de Sant Isidro del lloch de Vilasacra, de una, y Quirch Darder, scultor y fuster de la vila de Peralada, de part altra, són estats, fets y jurats los capítols y pactes següents.

Primerament, és pactat que lo dit Darder promet y jura fer y fabricar un retaula de fusta sots invocació de Sant Isidro, segons la traca té donada, ab una figura de Sant Isidro ab sa palit alridus, segons està en dita trassa trasat, lo qual retaula promet fer y posar, a tots sos gastos, en la capella de Sant Isidro de la Isglésia de Sant Esteva de Vilasacra, de alsària de quatorse palms fins a una pedra o rivet que allí, encara que haja de tenir més dels quatorse palm, y de amplària, lo que serà a proporsió, lo qual retaula promet posar a son punt de aquí per lo dia de Sant Isidro del mes de maig pròxim pervindrà, lo qual haja de ser visurat y regonegut per personas expertas, y aquell aprobat. E los dits li prometen donar y pagar per lo dit retaula, trenta dos lliuras barcelonesas, ço és, sinch lliures tretza sous auy y quatre lliuras set sous per d.ací a Pasca de Resurecció primer vinent, y las restants 22 lliuras per després tot lo mes de agost pròxim vinent y promet fer lo gasto de major de posar lo retaula.

Finalment.

Et ideo nos dicte partes ...

Actum ut supra (Figueres, 5 març 1637)

Testes Damianus Balla, blanquarius, et Josephus Gelabert, parator ville de Figueriis.

10

1638, maig, 14. Figueres.

Capitulació de la pintura i la dauradura del retaule de Sant Isidre de la parroquia de Vila-sacra.

AHG- Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas, núm. 278, f. 312r-313r.

En nom de nostre Señor.

De y sobre las cosas baix scritas per y entre mossèn Pera Bordas, Arnall Joan, agricolas de Vilassacra, et Estephanus Griffa, loci de Palol, anno nunch primum operari et administradores devosimi Sancti Isidori, instituti et fundati in ecclesia parochiali Santi Stephani loci de Vilassacra, ex una, et Gaspar Peyrachs, pictor ville de Figueriis, parcibus ex altera.

Primerament, és pectat entra ditas pars e los dits administradors de dita devosió de Sant Izidro prometan a ell, dit Peyrachs, vint y vuit lliuras barcelonesas del daurar y pintar part del retaula de dit gloriós Sant Izidro, ço és, comensant lo bancal, quatra columnas, quatra padastrals y taulons y demés fusta que és baix y sota la curnisa de dit retaula, en la forma següent, ço és, que totas las columnpnas, padestrals, llistons dels padestrals tot sia dorat de or fi, la pastera, emperò, y tot lo de devant també dorat, la patxina y los llistons y lo demés camp del tumol pla de dita pastera seguidas las vias de or caygudas, entra lo mig, unas carxoffas de or y lo restant camp de vermell brunyit. En lo restant dels taulons de la part dreta, ço és, al més alt camp, se haja de pintar Sant Farriol y a la squerra Santa Llúcia y en lo tauló del mig del padestral Sant

Galderich, y als demés, la devosió o sants o istòria de dit sant, lo que lo dalt dit Bordas o altra de dits administradors assenyalaran, la qual quantitat li prometan pagar per de aquí lo últim de juliol pròxim vinent.

Ítem, los dits administradors prometan, a gastos de dita devoció, portar y tornar dita part de retaula en dita Isglésia acompanyat de ell, dit Peyrachs, donant-li la roba necessària perquè no gasta y acàs que cosa alguna se gastara, que ell dit Peyrachs a sos gastos o haja de adobar y reparar.

Ítem, que lo dit Peyrachs, atès lo dalt dit pactat y concordat, promet dins lo dalt dit termini en donar los aquell bo y rebedor y conceda, com bon pintor, en sa pròpia casa y que no vol li sia donat diner algú de dita quantitat, salvo vuit lliuras que té rebudas, a bon compte, del dalt dit Pera Bordas fins y a tant aquell, ab tot affecte, sia acceptat y rebut en dita sa casa.

Actum Figueriis 14 may 1638.

Testes Anthonii Gudal, agricola de Llers, et Petrus Margarit, blanquarius de Figueriis.

11

1638, novembre, 18. Figueres.

Àpoca de pagament de la pintura i de la dauradura del retaule de Sant Pere i Sant Isidre de la parroquial de Sant Vicenç de Llançà.

AHG- Notaria de Figueres, protocol o manual del notari Narcís Bassedas, núm. 278, f. 681r.

Bernardus Sauch, pictor habitator in villa de Llansa, gratis confiteor et recognosco vobis Gaspari Farrer, dicte ville de Llansa hoc anno presenti altere et operarius ecclesie parrochialis Sancti Vincentii dicte ville de Llansa, presenti quod diversis solutionibus solvistis mihi ad voluntati numerando tercentum libras barcinonenses, et sunt per lo compliment del preu de dorar y pintar y posar a punt ab tot effecta lo retaule de Sant Pera y Sant Izidro de dita Isglésia per me pintat y dorat y posat a punt y assentat en dita Isglésia.

Ideo renuntiando etc. firmam apocham etc.

Actum Figueriis 18 novembris 1638.

Testes Joannes Franciscus Abella, mercator, et Jacobus Balla, studens de Figueriis.

12

1643, maig, 21. Figueres.

Capitulació de la fabricació, l'escultura, la pintura i la dauradura del retaule major de l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarach.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 344, f. 174v-176r.

En de nostre Señor.

De y sobre la capitulació, fabricació, scultura y pintura del retaule baix scrit feta y fermada per y entre Francesch Pejoan y Quirch Cluset, pagesos y cònsols del lloch de Masarach, de una, y lo honorable mestre Miquel Payrachs, pintor de la vila de Figueres, de part altre, és estada, feta, fermada y jurada la capitulació y concòrdia baix escrita y següent.

Primerament, és pactat y lo dit mestre Miquel Payrachs, pintor predit, de grat y certa sciència ab thenor del present y ab lo millor modo pot y deu convé y en bona fe promet als dits Francesch Pejoan y Quirch Clauset, cònsols predits, que, ell a gastos y despeses sues, de assí al die y festa de Tots Sancts primer vinent haurà fet fer, fabricar, sculpir y pintat haurà un retaulo de alsada de setze palms i mitg ab una figura de bulto de Nostra Señora, en lo mitg, de la alsada és en la trassa feta del dit retaulo, firmada de mà de un de dits cònsols y de Francesch Berart, scrivent, substitut del notari baix scrit, ab totas las proporcions degudas, ab dos columnnas y tres pilastras, conforme està en dita trassa, ab sa cornissa, bancal y revolt, y de baix unas portas, per portas de sacristia y un secar, i de alsada de tres palms y un quart palm de cana barcelonesa, tot ab la portió és en dita trassa, tot de fusta de albre blanch o tell. Y axí mateix, promet dorar tot lo que és fusta de enfront de bon or y pintar los quatre tau-lons y lo del revolt a l'oli, si y conforme estan scrits los misteris en quiscú de aquells, y la roba de Nostra Señora en lo enforro de un carmesí fi, y los frisos perfilats de color sobre dit or, y en lo secrari en la porta un calis dorat en campesul, y en las portas de baix pintar un jaspeat toscano, com millor estar puga, y en las polseras una fruytareda o llavor ab las armas (de quiscuna las polseras posadoras a l'oli ab perfil dorat segons li seran donadas) del reverent señor Pere Casas, difunt, en lo temps de son òbit prior de la Isglésia del Priorat de Salom, en la qual Isglésia se ha de posar dit retaulo. E, axí mateix, promet de fer una grada trancada per quiscuna part del secrari, ab los llistons dorats, y una llavor en lo pla y en la post detràs de ditas gradas, que és la tanca de dit retaulo a d'aquell enguixada, donar lo color a ell ben vist.

Ítem, és pactat e lo dit Miquel Payrachs, ab lo millor modo pot y deu convé y en bona fe, promet als dits cònsols que si, dins sis mesos del die serà asentat dit retaulo en autant comptadors y aleshores immediadament següents, farà moviment algú, tant en la scoltura, dauradura com pintura de dit retaulo, que ell, a sos propis gastos y despesas, los adobarà eo farà adobar de manera que estarà ben decentment.

Ítem, és pactat e los dits Francesch Pejoan y Quirch Clauset, cònsols predits, convenan y prometan al dit Miquel Payrachs y als seus, que per paga de la scultura, dauradura y demás treballs de fer dit retaulo, com dalt està dit y per ell promès, fer y fer fer li donaran y pagaran, com ab thenor del present y ab lo millor modo podan y devan, que en continent serà aquell asentat, li donaran y pagaran, com donar y pagar prometan, cent ducats barcelonesos, valents cent y vint lliuras moneda barcelonesa, y a més de axà, faran aportar lo dit retaulo pintat y daurats com dit és, de la present vila de Figueres y de la casa de dit Payrachs a la dita Isglésia del Priorat de Salom a llurs propis gastos y fer.li al dit Payrachs la despesa de menjar y beure lo temps estarà en dit lloch treballant asentar dit retaulo.

Et ideo nos dicte partes ...

Actum Figueriis XXI May MDCXXXIII.

Testes magnificus Joannes Sauri, l.b. ville de Figueriis, et Felix Pujol, cultor loci de Masarach.

Die VI januarii MDCXXXIII Figueriis huiusmodi instrumentum capitulationis de voluntatis dictis Cluset et Payrachs fuit cancellatum asserentis se esse satisfactis ita. Testes Josephus Puig y Pujol clericus et Laurentius Garriga laborator loci de Cabanis.

13

1644, gener, 22. Figueres.

Capitulació de la fabricació, l'escultura, la pintura i la dauradura d'un retaule per a l'església del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 345, f. 53v-55r.

Sobre la capitulació feta y firmada per y entre Joan Boris, scultor de la ciutat de Gerona, de una, y Hierònym Pejoan, batlle, y Quirch Cluset, cònsol del lloch de Masarach, de part altre, de y per rahó y causa de la fabricació, scultura y pintura y dauradura del retaule baix escrit de la Isglésia del Priorat de Nostra Senyora de Salom del lloch de Masarach, se ha feta la capitulació següent.

Primerament, és pactat e lo dit Joan Boris, scultor, predit convé y en bona fe promet als dits Hierònym Pejoan, present, y Quirch Cluset, cònsol predit, absent, que ell a tots sos gastos y despesas de auí lo die o festa de Sant Martí del mes de novembre pròxim vinent, haurà fet, fabricat y sculpit, perfilat, daurat y asentat y posat a tota perfecció, en dita Isglésia del dit Priorat, un retaule de alsada de desaset palms y de amplària de tretze palms, ab tres pasteras baix, y a quiscuna dellas una figura, ço és, a la de mà dreta la figura de Sant Miquel de alsada de tres palms, a la del mitg la figura de Nostra Señora de alsada de quatre palms, y a la de mà squerra, la figura de Sant Isidro de alsada de tres palms ab quatre columnas, y dalt, demunt la cornisa de ditas pasteras, un retaule de Sant Hierònym, ab pinzell, ab dos cartelas, y a quiscun costat la selutació de l'Àngel, y baix, de sota las ditas pasteras, un secrari de alsada de dos palms y mitg, ab dos columnas devant y al costat dos cartelas, y baix, al costat, porta de sacristia, si y conforme està la trassa y mostra sotascrita de mà del notari baix escrit si y conforma la obra de dit retaule requerrà estar daurat, perfilat y pintat per tota perfecció de la obra, per la qual obra de scultura y pintura y porta de dit retaule li hagen de donar y pagar, en lo modo que en altre capítol se dirà, cent y sinch lliuras barcelonesas, ultra y a més de les quals, li hagen de donar las francissas per dita porta de sacristia y fer-li la vida, lo temps estarà y posarà en assentar dit retaule.

Ítem, és pactat e los dits Hierònym Pejoan y Quirch Cluset, batlle y cònsol predits, en nom de dita universitat, convenan y en bona fe prometan al dit Joan Boris que per la fabricació, scultura, perfiladura, pintura, ports y per assentar lo dit retaule que li donaran y respective faran donar y pagar cent y sinch lliuras barcelonesas, en esta forma, ço és, cinquanta lliuras en ésser fet lo enfustament de dit retaule en blanch, y las restants sinquanta y sinch lliuras en continent serà assentat dit retaule, y per part de la paga y solució de aquellas li faran rebre, cobrar y haver, per mijà de la taula dels comuns depòsits de la ciutat de Gerona, cent lliuras barcelonesas per semblants ne dexta y llega lo reverent Pere Casas per fer y fabricar lo dit retaule y daurar aquell, y las restants sinch lliuras dels béns de dita universitat y singulars personas de dita universitat de Masarach, ultra y a més de les quals, prometan donar-li las francissas y pany per las portas de dita sacristia y fer-li la vida en lo temps estarà en assentar dit retaule.

Finalment ...

Et ideo nos dictes partes ...

Actum Figueriis XXII januarii MDCXXXVIII.

Testes Jacobus Bosch, negociator, et Franciscus Berart, notarius regius ville de Figueriis, quo ad firmas dictis Pejoan bajuli et Boris tantum.

14

1644, desembre, 3. Figueres.

Capitulació de la fabricació i la pintura del retaule de Santa Llúcia i Santa Úrsula de la confraria de Santa Llúcia de la parroquial de Sant Pere de Figueres.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Joan Prats, núm. 382, f. 140v-141v.

En nom de nostre Senyor.

Sobre la fàbrica y altres coses devall scrites per hi entre Batista Alem y Joan Oriol, lo present any pobordres de la confraria de Santa Llúcia de la vila de Figueras, Paulus Gimbernat, Joan Forgas, Joan Vilarnau, Hierònim Butinyà, Joan Garau, Joan Gallart, Francesch Anglada, Jaume Casanovas, Joseph Vidal, Pere Falges, Joan Pichamal, Joan Falchó, Banet Forgas, Pera Damont, Anthoni Vila, Francesch Mateu, Sist Boer y Ramon Ravel, confreres de dita confraria, de una part, y Miquel Pairachs, pintor de la dita vila de part altre, són stats, fets, fermats y jurats los capítols y pactes sagüents.

Primerament, lo dit Miquel Pairachs convé y en bona fe promet an.als dits pobordres y confreres de dita confraria que de assí a un any primer vinent, ab tota diligencia, farà y fabricarà y pintarà un retaula de Santa Llúcia y Santa Úrsola, en la capella de Santa Llúcia de la Isglèsia parochial de Sant Pere de dita vila, tot a sos gastos, ço és, la fusta, tela, pinturas y las màns, ço és, que la fusta ha de ésser de albra blanch d.esta manera, és a saber, que dit rataula ha de àsser a proportió y mida de dita capella, si y conforme ab una trassa sota escrita de mà y lletra de dits pobordras per dit Pairachs donada, ço és, a saber lo tauló tant del mig com lo de dalt de dita trassa ayan de ésser de tela pintats a l.oli a la moderna, ab sendras finas posats aquells si y conforme las istòrias són en dita trassa, salvo que en los dos teulons són lo banchal se aian de pintar també a l.oli ab las istòrias que li seran ditas y assenyaladas de Santa Úrsola.

Ítem, ab pacte que, axí com en dita trassa estan asenyalats, tres pilastres ayan de ésser mija columna ab tersio y capitell, si y conforme detràs de dita trassa estan tras-sades.

Ítem, ab pacte que en la mà dreta y mà squerra de las polseras de dit retaula sian scolpidas las armas de Vilar de dita confraria, si y conforme se li assenyalaran.

Ítem, és pactat que lo dit Pairachs promet assentar a sos gastos dit retaula, des del dia de la vigília de Santa Llúcia primer vinent a un any aleshores primer vinent, tot lo ia acabat y acabat de pintar, axí y conforme està en dita trassa.

Ítem, és pactat dit Pairachs promet sobrar los quadros de fulla de pi.

Ítem, és pactat que lo dit Pairachs promet donar dit retaula bo y pintat, com dalt stà dit, bo y rebador, lo qual dóna facultat a dits pobordres, qui ara són y aleshores seran, que dins un mes aleshores s.agent posat aquell los sia lísit poder fer visurar y regonexar a comuns gastos de dita confraria y Pairachs, y en lo que serà trobat faltar lo dit Pairachs promet cumplir en tot lo que faltara a sos gastos a coneguda de dos officials, tant de la fusta com de la pintura.

Ítem, és pactat que los dits pobordres y confreres ayan de donar y pagar a dit Pairachs, per fer y pintar y assentar dit retaula, cent quoranta lliures moneda barcelonessa, los quals li prometan donar y pagar dins de un any y mig comensant a córrer des del dia de Santa Llúcia primer vinent en avant, restant en electió de dits pobordres y confreres que sempre tingan sinquanta o cent reals los pugan dar a dit Pairachs, y aquell dit Pairachs los aya de pendre en bon compta de ditas cent quoranta lliures prometent, enperò, dits pobordres y confreres a dit Pairachs donar.li lo ters de dites cent quoranta lliures ab plata o or, axí y conforme lo preu que cobrarà.

Finalment ...

Et ideo nos dicte partes ...

Actum ut supra (1644, desembre, 3).

Testes firme omnium predictorum demptis dictis Ravell, Vilarnau, Boer et Mairangela Pairachs fidejudex sunt venerabilis Petrus Gimbernat, presbiter beneficiatus ecclesie parochialis Sancti Petri, et magnificus Joannes Sauri, l.b. ville de Figueriis.

Testes vero firme dicte Mariangela Pairachs fidejutrix que predicta laudavit, firmavit et juravit in dicta villa de Figueriis die undesima predictorum mensis et anni sunt dictus magnificus Joannes Sauri l.b. sponsus Pallisser balnquierus ville de Figueriis.

Testes denique firme dictorum Raiumundi Ravell, Joannis Vilarnau et Sixti Boer qui predicta laudarum, firmarum et jurarum in dicta villa de Figueriis die vigesima sexta mensis desembris anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto sunt Michael Milsocos botiguerius et Franciscus Bramon faber lignarius ville de Figueriis.

15

1648, desembre, 30. Figueres.

Capitulació de l'enfustament, la pintura i la dauradura del retaule del Santíssim nom de Jesús de la confraria del mateix nom de la parroquial de Figueres.

AHG- Notaria de Figueres, protocol del notari Onofre Morera, núm. 428, f. 1r-2r.

En nom de nostre Señor Deu.

De y sobre la factura, fàbrica y pintura del retaule devall scrit per y entre los honorables Francisco Batlla, botiguer de tall, Quirch Aulet, Sebastià Casals, corders, y Joan Laforga, sastra, pobordres de la confraria del Santíssim nom de Iesús de la parroquial de la present vila, de una part, y Miquel Payrachs, pintor, de part altra, tots de la present vila de Figueras, són estats, fets, firmats, pactats y jurats los capítols y pactes següents.

E primerament, és pactat y convingut entre ditas pars e los dits señors pobordres de grat donan a fer, fabricar, pintar y daurar un retaula del Santíssim nom de Iesús per la capella y confraria contruïda, fundada e instituyda en la parroquial de la present vila segons la forma y sèrie del modello que de dit retaula està fet, ab una figura de bulto del minyó Iesús en la pastera del mig y en las dos pasteras dels costats una figura de Santa Elena, en la una, y una figura de Santa Magdalena, en la altra, també de bulto, y en lo simbori tres minyonets de bulto quiscú ab son misteri, lo qual retaula haja de ésser de alsada de divuit palms y de la amplària que aporta lo modello que de dit retaula està fet y posat en poder del dit mestre Payrachs a effecte de fer, obrar y fabricar en fusta dit retaula, per la fàbrica y pintura del qual retaula prometan donar, lliurar a dit mestre seu Payrachs trescentas quoranta y sinch lliuras barcelonesas en lo modo y pagas que bax se dirà.

Ítem, és pactat e lo dit mestre Miquel Payrachs assí present de grat conve y promet a n.als dits señors pobordres, assí presents, y a quiscú dels simillii a solas que ell a tots los gastos y despesas del dia de la Circunsió del Señor primer vinent a un any immediatament següent donarà obra, ab tot effecte de fer fer y fabricar y fer aportar en la present vila a tots sos gastos y despesas, lo retaula alt significat y aquell pintar y daurar, és a saber, pintar los taulons, és a saber, en lo tauló de la part de la pastera de Santa Elena una istòria de dita santa, y en lo tauló de la pastera de santa Magdalena una istòria de dita santa tot a l'oli, y en lo restant tauló del mig la istòria que.s puga fer del Santíssim nom de Iesús, y tot lo demás de dit retaula haja de dorar etiam las ditas figuras de bulto, salvo las figuras del simbori les quals haja de encarnar y tot treballar y labrar com millor se puga, segons lo art de uns bons escultors y pintors, y després de pintar y dorar lo dit retaula aquell dins dit any asentar en dita capella, a tots sos gastos y despesas, y estar a la labror de l'or de dit retaula per tot un any després de asentat, e mas que costa llevar, salvo que dits pobordres hajan de fer aplanar lo que

sia menaster de dita capella, y fer fer lo demás que pertanyara y toca a mestra de casas, y assò convé y promet atendre y complir los pactes sot pena de sens sinquanta de dias ab salari de procurador (...) per dia restitutió de totes despesas, obligatió de sa persona y béns y restitució de qualsevols pactes, privilegis y (...) propis fas substitucio (...).

Ítem, és pactat e los dits señors pobordres convenan y prometan a dit mestre Peyrachs donar y pagar.li las ditas 345 lliures barcelonesas, que són lo preu de dit retaula, pintura, doradura y demás de aquell y en rahó de aquell que dit mestre Peyrachs fahador (...), és a saber, ara de present sinquanta lliuras, en ser fet lo enfusament 150 lliures, y les restants cent lliures en ser pintat y dorat y asentat lo dit retaula en la forma que alt està dit, y assò prometen atendre y cumplir sots pena y sens pena dits sinquanta de dias ab salari de procurador de diver(...) per dia restitutió de totes les despesas, obligatió dels béns de dita confraria y dels llurs propis restituint.se per dita confraria fermancas y principals solittors ab renunciatió dels beneficis de discórdias y de ditas actions noves, constitutions y de la epístola del divo Adrià consuetut de Barcelona y de tot altre qualsevol dret a ditas coses (...) y de qualsevols pactes, privilegis (...) de béns y de llur propi fer ab constitució de (...) de tots los (...) de les Corts (...).

E finalment ...

Et ideo nos dicte partes ...

Actum Figueriis 30 desembris 1649 (1648).

Testes venerabilis Josephus Abella, presbiter et beneficiatus ecclesie parroquialis, et Narcisus Morera, studens ville de Figueriis.

Die 14 marcii 1650 huiusmodi instrumentum fuit cancellatum de voluntate dicti partium asserentis se esse satisfactis ita. Testes Benedictus Fortia, menor dies, et Petrus Damont, menor dies de Figueriis.

16

1650, gener, 9. Empúries.

Capitulació de la dauradura del retaule de Sant Isidre de la capella del mateix nom d'Empúries.

AHG- Notaria de Figueres, manual del notari Domènec Francesc Vilar, núm. 353, f. 25r-26r.

In Dei nomine.

Sobre la capitulació baix escrita per y entre los senyors Pere Alfós y Puig, Pere Palou y Romaní y Pau Alas, lo present y corrent any cònsols de la universitat de Empúries, de una, y Miquel Payrachs, pintor de la vila de Figueres, de part altre, se ha feta, firmada, llohada y jurada la capitulació y pactes següents.

Primerament, lo dit Miquel Payrachs, ab thenor del present, convé y en bona fe promet als dits senyors cònsols presents, en nom de dita universitat, posar en obra y a tot punt dorar y estofar lo retaula sots invocació de Sant Izidro per tot lo mes de abril propinent, y aquell aportar y assentar dins la Iglèsia de Empúries en son degut lloch, a gastos de dita universitat com aquell se li sie ia entregat y lliurat per dits cònsols y consell de dita universitat de Empúries.

Ítem, los dits senyors cònsols per la solutió y paga de dit retaula convenan y en bona fe prometan, en nom de dita universitat, donar y pagar a dit Payrachs quatre-centas sinquanta lliuras barcelonesas, les quals prometan pagar en esta forma, ço és, ara de present setanta lliuras, cent trenta lliuras en ser dit retaula mig dorat, altrás cent

lliuras en ser acabat de dorar dit retaula y les restants sent sinquanta lliuras per lo die de Sant Miquel del mes de setembre pròxim vinent.

Ítem, lo dit Miquel Payrachs confessa haver hagut y rebut del dit Pere Alfós y Puig, com a cònsol predit, sinquanta lliuras barcelonesas com les restants vint lliuras a compliment de les setantas tinga ia rebudas dels obrers de la Capella de Sant Izidro, y axí renuntiant a la excepció fa y ferma la present èpocha.

Et ideo nos dictes partes ...

Actum in loco de Empuriis VIII Ianuarii MDCL.

Testes Michael Capdaigua et Bartholomeus Verges, loci de Empuriis.

17

1628, febrer, 10. Figueres.

Capitulació d'una cadira per portar la figura de Santa Llúcia per a la confraria del mateix nom de la parroquial de Figueres.

AHG- Notaria de Figueres, protocol del notari Francesc Prats, núm. 373, 40r-40v.

En nom de Deu.

Sobre las cosas devall scritas per y entre Isidro Boher, Pera Damont, pabordre, Joan Vidal y Sist Boher, baciners de la confraria de Santa Lúcia de la Isglésia de Figueres, de una part, y Quirch Darder, scultor de la vila de Peralada, de part altra, són estats, fets los pactes següens.

Primerament, és pactat que lo dit Darder de así a quinsa dias antes de la festa de Corpus primer vinent promet y obliga fer una cadira per portar la figura de Sancta Lúcia de la confraria de Figueres, de altària de sis palms y tres y mig a tot quadro de emplària, segons la trasa que los dits pabordres tenan donada a dit Darder, sotascrita de mà del notari devall scrit bé y degudament, segons art de arquitectura, y que estiga obligat gornir la de balustres en la part requirirà y los plans haia de fer unas rosetas.

Ítem, és pectat que los dits pobordres per sos trabals prometan donar an.al dit Darder quinsa liuras, ço és, sis de comptans y las restants nou rebuda la feina, de les quals la dita confraria ne aia de pagar nou y las restans sis los dits Buer y Vidal de las càritas trobaran.

Et ideo...

Actum Figueriis ut supra (1628, febrer, 10)

Testes revarendus Michael Ponti, canonicus ecclesie de Vilabertrando, et Petrus Margarits, corearius ville de Figueriis.

ENCÀRREC	RETAULE	SIGNATURA CONTRACTE	ARTISTA	CLIENTS	PREU	TERMINI	VISURA
Pintura, dauradura i esmaltació	Major de l'església de Sant Cebrià de Vilafant	Figueres, 21 febrer 1621	Gaspar Payrachs	Obrers de l'església de Sant Cebrià de Vilafant	50 lliures	7 mesos	A partir 2 mesos 2 pintors
Pintura i dauradura de l'enfustament	Santa Caterina de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà	Figueres, 8 juliol 1621	Gaspar Payrachs	Obrers de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà	55 lliures	5 mesos	A partir d'un mes
Pintura i dauradura	Roser i Sant Benet de Sant Pere de Rodes	Figueres, 16 desembre 1621	Gaspar Payrachs	Cambrer del monestir de Sant Pere de Rodes	36 lliures	2 mesos i mig	-
Dauradura de la cornisa	Major de l'església de Sant Cebrià de Vilafant	Figueres, 18 octubre 1622	Gaspar Payrachs	Rector i obrers de l'església de Sant Cebrià de Vilafant	40 lliures	6 mesos	-
Pintura	Sant Nicolau de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana	Figueres, 12 febrer 1626	Gaspar Payrachs	Rector i obrers de Santa Maria de l'Estrada d'Agullana	60 lliures	6 mesos	15 dies
Pintura i dauradura	Major de l'església de Sant Cebrià de Vilafant	Figueres, 7 març 1627	Gaspar Payrachs	Obrers de l'església de Sant Cebrià de Vilafant i Cebrià Recasens	60 lliures	1 any	1 any
Pintura i dauradura	Roser de l'església de Santa Maria d'Agullana	Figueres, 11 maig 1628	Gaspar i Miquel Payrachs	Prevere i confraria del Roser d'Agullana	150 lliures	5 mesos	1 mes
Dauradura del sgrari i grades	Major de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà	Figueres, 20 abril 1636	Gaspar Payrachs	Rector i obrers de l'església de Sant Martí del Far d'Empordà	28 lliures	3 mesos	1 mes
Pintura i dauradura	Sant Joan de la Capella de Sant Baldri de Santa Creu de Mata	Àpoca Figueres, 17 juny 1636	Gaspar Payrachs	Prevere del monestir de Santa Maria d'Arles	30 lliures	-	-

ENCÀRREC	RETAULE	SIGNATURA CONTRACTE	ARTISTA	CLIENTS	PREU	TERMINI	VISURA
Fabricació (enfustament)	Sant Isidre de l'Església de Sant Esteve de Vila-sacra	Figueres, 5 març 1637	Quirze Darder	Administradors del baci de Sant Isidre de Vila-sacra	32 lliures	2 mesos	Obligació de visurar
Pintura i dauradura	Sant Isidre de l'església de Sant Esteve de Vila-sacra	Figueres, 14 maig 1638	Gaspar Payrachs	Rector i administradors del baci de Sant Isidre de Vila-sacra	28 lliures	2 mesos i mig	-
Pintura i dauradura	Sant Pere i Sant Isidre de l'església de Sant Vicenç de Llançà	Àpoca Figueres, 18 novembre 1638	Bernat Satich	Obrers de l'església de Sant Vicenç de Llançà	300 lliures	-	-
Escultura, pintura, dauradura	Nra. Sra. de l'església de Santa Maria de l'Om	Figueres, 21 maig 1643	Miquel Payrachs	Universitat de Masarac	120 lliures	5 mesos	-
Fabricació, escultura, pintura i dauradura	Un retaule	Figueres, 22 gener 1644	Joan Boris	Universitat de Masarac	105 lliures	10 mesos	-
Fabricació i pintura	Santa Lúcia i Santa Úrsula de l'església de Sant Pere de Figueres	Figueres, 3 desembre 1644	Miquel Payrachs	Confraria de Santa Lúcia de Figueres	140 lliures	1 any	1 mes
Fabricació, pintura i dauradura	Jesús de l'església de Sant Pere de Figueres	Figueres, 30 desembre 1648	Miquel Payrachs	Confraria de Jesús de Figueres	345 lliures	-	-
Dauradura i estofat	Sant Isidre	Empúries, 9 gener 1650	Miquel Payrachs	Universitat d'Empúries	450 lliures	3 mesos	-